Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ● Redactor-șef EUGEN BARBU ● ANUL VIII – Nr 29 (188) Simbătă 4 DECEMBRIE 1965 – 8 PAGINI, 1 LEU

săptămîna

o istorie a presei

Am pe masă o carte a profesorului Georges Weill, de la Universitatea din Caen, povestind sobru și succint, ca unele exagerări și false în istoriile, isto-ria ziarelor. Lectura poate fi anină dar nu mai puțin instructivă. Ca încercare de a se stabili originile *jurnalului* se citează o ordonanță regală engleză din 1275 împotriva propagatorilor de false noutăți, confirmată în 1378 și revocată încă în 1682 de către Consiliul privat contra unui ziarist achitat de juriu. În secolul al XV-lea necesitatea comerțului de știri apare evident și negustorii bogați din Republica Venețiană plătesc curieri și informatori pentru reușita în afaceri. Apar acele cunoscute avvisi, scrise manuscrise, care circulă pînă în Germania, cumpărate de către bancheri, mai ales. Biblioteca Vaticanului deține o colecție bogată de nuvelle adresate lui Ulrich Fugger între 1554 și 1571. Există de asemenea o altă colecție foarte bine conservată la Vatican care conține o serie de avvisi expediate între 1572 și 1642 de către cancelaria principilor de Urbino. În aceste manuscrise prețioase se semnalează primele *știri externe*, cum le-am numi noi astăzi (cum ar fi viața la Anvers în timpul revoltei Țărilor de Jos împotriva lui Filip al II-lea). Biblioteca Ambrosiană din Milan posedă avissi expediate din 1565 pînă în 1585 către Giovanni Pinelli, bogat mecena și bibliofil de origine genoveză. În secolul al XVI-lea, în Nürenberg, pe care Luther îl numea ochiul și urechea Germaniei, un patrician Christian Scheurl, expedia scrisori detaliate notabilităților Imperiului, scrisori ce pot fi socotite adevărate ziare, rezumînd epoca 1512—1537. Melanchton făcuse din Wittenberg capitala protestantismului german, expediind de la reședința sa nu numai scrieri teologice, dar și ceea ce numim noi *știri*, foarte apreciate de către principii luterani. O colecție aflată la Dresda, trădează interesul Principilor Electori de Saxa pentru noutăți plătite. Apăruseră deci *corespondenții*. La Veneția se semnalează mai tîrziu ceea ce s-au numit *menanti novellanti, rapportisti, gazettanti*.

Ca detalii, primele ziare, de la sfîrșitul sec. al XV-lea și începutul sec. al XVI-lea au un format *in-quarto*; mai tîrziu, în Italia ele devin un fel de caiete, cu titlul bine desenat pe prima pagină, textele începînd de la pag. 3-a. Un ziar de acest gen descrie un turnir desfășurat în 1470, dar cele mai multe conțin știri despre cuceririle turcilor. Tot războiul este reflectat într-un *Zeitung* imprimat la Augsburg în 1474. O gazetă din Viena dă știri despre starea arhiducelui Maximilian, prizonier al flamanzilor. Jurnalele franceze descriu expediția lui Charles VIII în Italia. Apăruseră *comunicatele de război*. În 1548 un ziar imprimat la Anvers descria un uragan. Reportajul este tradus în italiană și publicat la Roma. În 1587 era tipărit la Colonia un *Zeitung* care povestea operațiile hughenoților împotriva lui Henri III. În Maienta se ivesc încă în 1448 calendare pline de formule astrologice. În Franța, a dată cu anul 1631, succesul *periodicelor* este definitiv. Pamfletul e recunoscut (Mazarinadele), Renaudot este învins în 1644 în lupta sa de opinii dusă împotriva Facultății de Medicină. În 1633 acest gazetar incomod este deplins de către Gassendi și Peiresc (un erudit în corespondență cu toți scriitorii cunoscuți din alte țări). Poate fi citat în continuare capitolul dedicat presei engleze în timpul Revoluției și Restaurației, din care se desprinde figura interesantă a cunoscutului pamfletar Mudiman de la *London Gazette*, „un personnage fecond en ressources, bien vu en haut lieu, capable de tenir tête à un ministre". Primul ziarist italian, Lucas Assaniano, a fondat în 1646 gazeta *Sincero*, bine informată pentru că folosea copiile scrisorilor unui înalt personaj trimise Marelui Duce al Florenței. În Anglia sec. al XVIII-lea, mare renume de pamfletari au avut Defoe, Addison și Swift. Inutil să mai amintesc, cred, că mari scriitori ca Voltaire și Montesquieu au fost și mari jurnaliști, contribuind la răspîndirea celor mai înaintate idei ale vremii. Un om de presă rasat a fost Linguet, personaj violent, strălucind în polemici arzătoare. Despre el Voltaire a spus: „Il brûle, mais il éclaire". Linguet între altele, recomanda în literatura modestia și imparțialitatea, avînd intenția de a imita pe marii critici ai secolului precedent: Bayle, Le Clerc, Basnage. Anul 1777 este anul nașterii primului cotidian: *Le Journal de Paris*. Tatăl *foiletonului* (Journal des Débats) a fost Geoffroy. Un voltairian, Delisle de Sales publică un eseu asupra jurnalismului, rezumîndu-l ca gen în această formulă: „*Le besoin de déraisonner reuni au besoin de nuire*". În Franța sec. al XIX-lea (a doua jumătate) un Emile de Girardin revoluționează presa printr-un jurnal *a bon marché*, destinat maselor. El folosește pentru prima oară anunțurile comerciale. Girardin era un ziarist fără scrupule, inteligent și a obținut chiar succese financiare cu *Journal des connaissances utiles*, furnizînd rețete practice și reușind să-și ridice tirajul, cum s-ar reuși în timpul nostru acest lucru publicînd, să zicem, rubrici cu informații cinematografice, cugetări umoristice și rubrici de modă. Un ziar cunoscut al acestei epoci rămîne: *La Presse* care a recurs la Victor Hugo, Lamartine și Tocqueville. Detestate la început, romanele foileton își fac loc în presă. Iată-i și pe Balzac, pe George Sand, pe Soulie, Alexandre Dumas și Eugene Sue devorați de public. Romanul lui Dumas *Le capitaine Paul* produce 5000 de abonați în plus. *Misterele Parisului* au adus după ele *Misterele Berlinului*, ale *Münchenului* etc., ajungîndu-se la 36 de *Mistere*. Oamenii de litere, în mare, au detestat presa deși au participat la dezvoltarea ei. Lacordaire credea că opiniile omoară adevărul. Balzac, autor și al unei *Monografii a presei pariziene* (1842) a enumerat toate varietățile „subgenului jurnalist". El e și autorul acestor vorbe amare: „Si la presse n'existait pas, il faudrait ne pas l'inventer". Folosită ca mijloc de trai la cei mai mulți scriitori talentați, în condițiile vieții burgheze, jurnalistica nu a mulțumit nici pe Thackeray, nici pe Dickens. Barbey d'Aurevily, obligat să facă critică literară într-un cotidian, regreta soarta literaturii, silit să-și mănînce talentul într-o asemenea ocupație. Mirbeau în jurnalistica făcută deplînge toate viciile literaturii cabarite la măsurile negustorești, arta redusă pînă la cea mai joasă meserie, aspirațiile generoase sufocate, necredințele etalate, reclamele triumfătoare, plătite cu bani sau cu strîngeri de mînă, toate acestea mai presus de adevăr și *făcînd să facă tranchetea*. Numai o societate atît de tristă putea să-l determine pe fondatorul lui *Petit Journal*, Millaud să spună că în jurnalistică trebuie să ai curajul de a fi prost.

Acestei prese de tip burghez — societatea noastră îi opune pagini scrise la o înaltă ținută — dezbătînd cu curaj și pregătire profesională cele mai acute probleme la ordinea zilei. A dispărut pentru totdeauna tipul jurnalistului venal, intrigant, rapace, mentor de trust al gîndirii, avid de succese senzaționale, publicînd cu precădere vieți scandaloase și știri din lumea filmului și teatrului — comentînd gustul vedetelor, viața lor particulară. Publicitatea crimelor și sinuciderilor nu-și găsește loc în coloanele presei comuniste. Eroul ziarelor noastre este constructorul, gînditorul, omul care își dedică toate forțele sale intelectuale și fizice semenilor săi. Cu toate succesele noastre în materie de publicistică la zi, avem încă multe de făcut.

EUGEN BARBU

ION ȚUCULESCU – INTERIOR

în pag. 3

„liviu rebreanu" de vladimir streinu

IN ACEST NUMĂR

în pag. 4

„suprasolicitare ?" reportaj-anchetă de mihai stoian

ion brad

la un castel eszterházi

I

Și toată noaptea n-am putut dormi
Lîn spînzurat de stele căzătoare,
Viu totuși în căznitii zori de zi
Cînd zidurile arse de sudoare
Cu fruntea mea care se-ngălbeni
Primeau botezul firavului soare.

II

Din ziduri cineva părea că moare
A doua oară, sau a mia oară
Și eu ardeam în chip de luminare
La căpătîiul lui de-odinioară
Cu triști obraji săpați de apa tare
A lacrimilor reci, fără mirare.

III

Și i-am vegheat pe-ai mei din nou să moară,
Bătrînii istoviți și-aici în ziduri
Cu cărămizi din sînge închegate,
Cu ochii-n cărămizi, mușcați de riduri,
Tăcuții robi ai veacurilor toate
Cutremurați, ca mine-acum, de friguri,
Ochi, numai ochi, pupile dilatate...

din vară

Mocneam tăcut, cîntai pe-aproape
Imaginată doar de mine —
Și eram flăcări peste ape,
Vulcani sub zările marine.

joc

I

Platanii prea înalți din parc
Ce te-arătau ca pe-o furnică
Mă îndemnară să remarc
Prin tine marea lume mică,

II

Miriapodele ce cresc
În jungla ierburilor care
Cel mai banal și mai firesc
Joc al țărînii ni se pare.

III

În fiecare zi m-aplec,
Într-o inversă înălțare,
Din rouă ca dintr-un inec
Să smulg iluziile amare.

strada (XVIII)

el şi ea

Au ieşit împreună pe corso şi ea numeri la teatru ; nimic în Sighetul Marmaţiei o trupă în turneu cu o piesă originală, a cărui titlu îmi scapă. Se vorbeşte în vespertina piesă de doi şi de una, triunghi ce se strică cît ai zice pește. Dînsa pleacă la şcoala de agronomie, iar cei doi se aflînd pe plan social — unul a promovat fagotist în orchestra unuia, iar el declară inventează un arbore cotit. Astfel mult plasa odraslă în turneu a, pentru că biletele se procură uşor, cei ieşiţi la plimbare vin de ales, intră, cum procedară în cazul acesta ei şi ea.

El e plutonier, brunet, mic de statură, tînguvel, vesel, emancipat în comparaţie cu ea. Umblă îmbrăcat militar, deci nu-i poţi judeca felul şi gusturile după vestmintă (ca îi place şi ca nu-i place, cum îi stă în civilie şi altele). Fapt e că ne pasnă atent cu ea, îi umblă în voie, pentru că femeia lui e grea, e într-a cincea şi doctorul îi recomandă să facă zilnic pas, mai care în aer liber.

Ea, deşi stabilită de cîţiva ani la oraş, tot ţărancă a rămas în fond. Are o venerație pentru el, fără a-şi putea explica întotdeauna „de ce ?" Poate pentru că e om cu şcoală şi minte şi frumos în uniforma lui şi că a scos-o din sat şi pe ea il salută toţi inferiorii şi că soldaţii respectuoşi mereu, în chip nesmintit, în dimineaţa de trei ale lunii, cînd a fost avansat de superiori şi altele. Ea cu grijile casei, a gătitului, nu mereu îi trage cizmele, că el umblă multi şi i se umflă picioarele : el e totdeauna obosit.

Au intrat aşadar la teatru, la piesa unde nu găsesc hîrcă : propunerea a venit din partea lui, din instinct, pe motiv că va fi mamă. Ea acceptă, nu că ar fi dorit ea el s-ar fi dorit — nu-şi precizia stările — dar se gîndea la obligaţiile lui şi teatrul, ştia dinsa, destinde în general, aşteptă. Au mers.

Era după începere şi intratul lor fu pe întuneric. S-au aşezat pe pipărite, la nimereală, la capete de rînd, pe cît se scaune stingher, unul în faţa altuia ; el în faţă, ea dreapta. El zăbovi un minut, două, să prindă firul piesei şi cînd îl prinse — era comică acea piesă — se bucură pentru că nu e tragică, se aşeză neglijent, lovindu-se cu palmele peste genunchi, îl aţinti chipul pe jos. Îl ridică şi îl întinse, peste rînd, vecinei :

— Ia-l, Clariţă.

Ea îl luă şi îl aşeză pe tăgunul burţii sale, ţinîndu-l cu amîndouă mîinile. Şedea incomod, un soldăţel în umăr, cu pe marginea lui, ca cineva care-i intră-n atenţie specială. Privea pe scenă, fix, vedea figuri, auzea cuvinte, multe din ele necunoscute, dar nu pricepea exact felul de a fi al acelor oameni foarte frumoşi şi foarte îmbrăcaţi şi foarte veseli, care beau alcool şi realizau prea multe în citeva minute.

El, erupea des în hohote, izbindu-şi palmele de genunchi, apoi se uita înapoi, zicînd :

— Aşa-i că-i bună ?

Femeia confirma, dînd din cap şi continua a privi tăcută chinuită la oamenii de pe scenă ; o durea capul de cît se străduia să înţeleagă. Ea nu rîdea pentru că nu se cădea, n-ar fi fost de nasul ei. Posibil că cei de lîngă ea, oameni buni, n-ar fi scandalizat auzindu-o. „Uite, rîde şi proastă" ar fi zis ea, observîndu-o că rîde nepotrivit, într-un loc care nu cere rîs şi aşa mai departe. Ea privea scena, tăcută, pumn bocănit strîns, jucîndu-se cu degetul de lucitul de plastic al cumpărătoarei capului de plutonier.

În pauză, antract cum se zice, el se pregăti să umble în hol foarte satisfăcut, să fumeze. Ea rămînea, numai pentru atît aceasta o întrebă atent :

— Ce vrei să-ţi aduc, Clariţă ?

— Nimic, Iuliu.

El aduse totuşi ciocolată, un baton mare, apoi se lăsă furat de piesă şi de rîs, pentru că în primul minut îşi bătuse cotul pulpelor cu toată puterea şi uitîndu-se lung : „aşa-i că-i bună ?"

Ea de ce să rîndă, indefinitiv ; ea nu are motive. Se uită la piesă pentru că se uită el ; îi face lui Iuliu plăcere deci plăcerea e şi a ei. Ea are să-i facă mîncare, să-i frigă cizmele. El e obosit, el e veşnic pe drumuri, el s-a dăruit ca copil, ca fi mamă, o groază de obligaţii.

Indefinitiv, dacă va trebui neapărat, ea va putea şi rîde dacă îi va cere Iuliu aşa ceva.

— Ce stai ca proasta ? o întrebă el nemulţumit, pe şoptite, după ce depăşiră un val de rîs ce întrecu mult măsura.

Clariţa rise atunci de circumstanţă, fericită că i se dă ocazia şi îşi păstră mai tot timpul rîsul acela artificial, fără vlagă, neîncetînd să se joace cu cozorocul. Spre finalul piesei avu loc obişnuita scenă lirică, jucată în surdină, cu glas rostuit, cînd femeii i se mişcă fătul în pîntece, izbindu-i violent în capela de plutonier şi atunci ea rise cu adevărat, complet în semiobscuritatea sălii un rîs ascuţit.

— Ce rîzi ca proasta ? i, a spastrofă Iuliu enervat şi îi smulse capela din poală, pedepsindu-o astfel.

Ea îşi înghiţi rîsul, arborînd o mască crispată, pe care şi-o menţinu. Uită de fătul care poate că mai nu a zvîcnit, iar pe scenă se mişcau aceeaşi oameni, în alte costume şi cu machiaj altcum aranjată. Ca să facă ceva, ea şterse norul cu degetele, ca şi cum ar fi reprimit capela lui Iuliu.

POP SIMION

Post scriptum : Am omis să vă spui că persoanele în cauză poate fi, cu egal succes, conducător de tren, timpiar, profesor de liceu, scriitor şi atîtea altele cu condiţia ca aceasta, în oricare din ipostazele amintite să fie, ca tip social, un bădăran consecvent, dacă ne putem exprima aşa.

poşta redacţiei

Gh. Pantazescu : Încercarea de a realiza în circiuiul colaboratorilor noştri, după o absenţă îndelungată de 1 an, a descoperit destul de timid şi necondiţionată sub aspectul propriului înregistrat în acest răstimp. Se pare că absenţa n-a fost o retragere strategică în scopul pregătirii temeinice a unei ofensive poetice decisive. Fenomenul poetic a cunoscut în acest an o înviorare dintre cele mai remarcabile. Implicaţiile generale ale acestei înviorări agreaze că nu se manifestă în versurile dvs., atît în sfera substanţei lor cît şi a artei poetice. Aproape toate poeziile se resimt de pe urma unui amestec de emoţie şi neputinţă : *Intorg mereu pe tine, Pe tine, de la tînăr, Dragostea de acasă, Cînd mînia îşi pleacă, Ce mîndră eşti, Cînd mîndră mă priveşti* etc. Singura lucrare salvată de un anumit dar nostalgic este „Trista".

Gr. Lungu : Din cele trei poezii care compuneaţi ni le-aţi trimis, aceia pe adresa revistei noastre ar merita, fără îndoială, atenţia noastră. Cea de a doua, numai ea, are o anumită prospeţime a sentimentului, o anumită sinceritate a exprimării. Restul e prea puţin pentru ca să vă putem încuraja : *Se întîmplă să vin / Cuprinsă fiorul vieţii / Şi lupta zilnică / Indrăgesc lumea cu sporiţie aceea / Se scutură pereţii de piatră / Şi timpul pierdut zadarnic / Sub pămînt de giuvaieruri galbene, roşii / Aşteptînd răsăritul o clipă / Intrarea în lupta vie"*

Elena Maria Rarog : Reîncercarea, la anul în care ne aflăm, de a ne oferi cîteva din creaţiile dv. a ne exprima părerea noastră în privinţa lor, ne pare de prisos. Ceea ce am spus anul trecut de cele cîteva poezii pe care ni le-aţi trimis rămîne valabil şi acum. Cea mai bună informare a dvs. despre „ceea" e constituită încă din

VLADIMIR STREINU

distinguo

liviu rebreanu, bunul confrate

Pe Liviu Rebreanu l-am cunoscut în 1921 la scurt timp după apariția romanului Ion. Deși numai în vîrstă de treizeci și șase de ani, făcea parte, dimpreună cu profesorii Ramiro Ortiz și I. Petrovici, din senatul cenaclului „Sburătorul", care își ținea ședințele duminicale sub privirile nule și în locuința de pe strada Cimpineanu, nr. 40, ale criticului E. Lovinescu. Rebreanu era atunci tot atît de înălbit și statuar ca la cincizeci și nouă de ani neîmpliniți, cînd s-a prăpădit, în 1944, la Valea Mare de lîngă Pitești. Apărea voinic și surîzător în ușă și, dînd mîna cu criticul, mai mult peste capul celor strînși în jurul lui, plimba în chip de salut, prietenește, peste toți ceilalți, foarte numeroși, privirii albicioase, cum se zice prin Argeș, privirilor de ochi albaștri. În zisul cenaclu se citea mai mult poezie modernă: erau acolo Ion Barbu, Camil Petrescu, F. Aderca și mulți alții, în majoritate tineri foarte îndrăzneți deocamdată, dacă nu și foarte talentați, care mergeau cu îndrăzneala pînă la ironie și chiar contestare directă a unora dintre scriitorii de generație ai criticului. E. Lovinescu nu proiesia; admitea pe insurgenți, amuzat și superior, înțelegînd că procesul de înnoire al unei literaturi comporta și unele violențe.

Dar îndeosebi se citea multă poezie nouă și se discuta pe loc, cu mare aprindere. Rebreanu asista fără participare, deși nu absent. El declara uneori, ca să-și justifice tăcerea absolută, că nu înțelege nici un fel de poezie, fie veche, fie modernă. Și surîdea, tăcea, dar asista la spectacol, revenind mai în fiecare duminică. Nu l-am auzit niciodată spunînd mai mult decît „frumos!" după citirea poeziilor. Din tăcerea lui ieșea numai cînd ciocnirile la adresa vreunui poet din afi cenaclu i se părea că întrec măsura; fără să devină chiar participant, afirma scurt și simplu: „Nu, are și el talentul lui".

Rebreanu se simțea contrariile tuturor scriitorilor. În timp ce Lovinescu patrona în felul său pe tineri, promovînd spiritul novator, dar fiind el însuși promovat de acest spirit, un alt cenaclu, condus de Mihail Dragomirescu, se aduna (cu ce periodicitate nu mai știu) într-o încăpere a Ateneului Român. Fiind studentul profesorului Dragomirescu, am vizitat de cîteva ori și cenaclul lui. Veneau acolo scriitori mai virstnici, ca Mihail Sorbul și George Gregorian, dar și mai tineri, ca G. Talaz, George Dumitrescu, Milcu și alții, cei mai numeroși fiind studenții aspiranți la un nume literar ai profesorului. Spre deosebire de dincolo, aci se cultiva tradiția clasică. Rebreanu venea să tacă și în cenaclul de la Ateneu. Cînd însă criticul sau un acolit lua la refec pe cîte un poet modern de la „Sburătorul", el vrea că nu înțelege poezia, cum singur spusese, și intervenea cu aparent largă lui comprehensiune: „Nu, are și el talentul lui". Astfel că romancierul, a cărui înțelegere pentru poezie era mai mult voință de rectificare a relațiilor contrariate, solidarizîndu-se cu orice scriitor, indiferent de orientarea lui artistică, atunci cînd i se părea atacat, apăra la Lovinescu pe clasiciști, iar la Dragomirescu pe moderni.

Faima de mare prozator, stabilită mai de mult, avea în aceeași vreme Mihail Sadoveanu. Reapăruse după războiu „Viața Românească" și scriitorii din jurul lui G. Ibrăileanu bine cunoscuți publicului cititor, la care se mai adăugaseră tineri ca Mihail Ralea, Al. Philippide, Demostene Botez și alții, reprezentau o grupare solidă și mult mai solidară decît grupările din București. Revista de la Iași sta de asemenea pe o bază economică la care nici să viseze nu puteau revistele bucureștene. Sadoveanu, „Canu Mihai", cum îi spuneau ieșenii, era figura cea mai impunătoare a puternicei lor organizări literare. El era de pe atunci și avea să devină, după tipărirea marilor lui evocări istorico-arhaice, un prozator, căruia numai din cauza limbii unui popor mic în care scria și din care își trăgea foarte frumusețea, nu i se putea spune mondial. În același timp, între 1920 și 1940, paralel cu împlinirea carierei de romancier obiectiv a lui Liviu Rebreanu, aveau să se ridice încă doi prozatori, Hortensia Papadat-Bengescu și Camil Petrescu, tot atît de deosebiți ca formulă artistică, deși în sens modern, față de autorul lui Ion, cît de deosebit în sens liric era Sadoveanu.

Chemările gloriei literare iau deseori forme dușmănești. Renumele confratelui sau chiar al prietenului întunecă de multe ori sufletul, care nu cunoaște sau cunoaște mai puțin plăcerea renumelui. E o interioritate a ființei omului. Un scriitor neînsemnat mi-a spus odată că foarte opera lui Sadoveanu îi aparține lui, scriitorului neînsemnat, căruia „i s-au luat ideile". Acest biet om nu știa că poezia și în general opera de artă nu se face numai cu idei. Același urît sentiment se disimulează alteori sub așa-zise convingeri estetice și scriitorul obiectiv contestă pe contrariile liric, liricul pe obiectiv, analistul pe amîndoi și amîndoi pe analist. Cum nu e loc pe pămînt pentru doi dictatori, așa parcă n-ar fi nici pentru două glorii literare.

Pe Liviu Rebreanu nimeni nu l-a auzit vorbindu-și de rău contrarii. În afara adîncului lui de lucru, în care își permitea să se deosebească de oricine, el se abținea de la tot ceea ce s-ar fi putut lua ca inamicițiile. Cred chiar că „se abținea" e greșit spus, fiindcă de fapt nici prin gînd nu-i trecea să fie inamicul unui contrariu. Îmi amintesc că într-o împrejurare el a ascultat cu vădit interes elogiul pe care un tînăr îl rostea cu privire la geniul sadovenian; iar după ce tînărul a sfîrșit, Rebreanu l-a felicitat pentru căldura elogiului. Știu de asemenea că pe Hortensia Papadat-Bengescu și pe Camil Petrescu, cît de deosebiți erau acești doi prozatori de formula prozei sale, i-a asistat prietenește în împrejurări dificile ca și pe alții. Etica relațiilor dintre contrarii, deficientă de cele mai multe ori din cauze obscure și deloc glorioase, îl făcea solidar cu tineri și bătrîni deopotrivă. Viguros la trup, el era mai viguros la suflet.

Știu de unde îi venea voinicia trupească. Cîndva, mai înainte să văd Năsăudul, am plecat din Prundul Bîrgăului spre Valea Dornei prin Finișnele, peste Măgura Calului. Mi s-a spus că șoseaua este o veche cale romană și ca dovadă am văzut în adevăr un col al ei rămas, după rectificare, în pădure, cu lespezi străvechi de piatră năpădite de iarbă și buruieni. Am călcat cu piciorul acele lespezi puse acolo, acum aproape două mii de ani, de oștașii civilizației romane. Acești oștași aparținuseră desigur vestitei legiuni Gemina, adusă în sudul Maramureșului; și, vrînd să mi-i închipui cum vor fi arătat la înfățișare, deodată, în fața mea, a apărut, venind către mine pe aceleași lespezi ale istoriei noastre, Liviu Rebreanu cu coif, cu scut, cu spadă și în zale.

Dar Liviu Rebreanu l-am cunoscut în 1921 la scurt timp după apariția romanului Ion. Deși numai în vîrstă de treizeci și șase de ani, făcea parte, dimpreună cu profesorii Ramiro Ortiz și I. Petrovici, din senatul cenaclului „Sburătorul", care își ținea ședințele duminicale sub privirile nule și în locuința de pe strada Cimpineanu, nr. 40, ale criticului E. Lovinescu. Rebreanu era atunci tot atît de înălbit și statuar ca la cincizeci și nouă de ani neîmpliniți, cînd s-a prăpădit, în 1944, la Valea Mare de lîngă Pitești. Apărea voinic și surîzător în ușă și, dînd mîna cu criticul, mai mult peste capul celor strînși în jurul lui, plimba în chip de salut, prietenește, peste toți ceilalți, foarte numeroși, privirii albicioase, cum se zice prin Argeș, privirilor de ochi albaștri. În zisul cenaclu se citea mai mult poezie modernă: erau acolo Ion Barbu, Camil Petrescu, F. Aderca și mulți alții, în majoritate tineri foarte îndrăzneți deocamdată, dacă nu și foarte talentați, care mergeau cu îndrăzneala pînă la ironie și chiar contestare directă a unora dintre scriitorii de generație ai criticului. E. Lovinescu nu proiesia; admitea pe insurgenți, amuzat și superior, înțelegînd că procesul de înnoire al unei literaturi comporta și unele violențe.

Dar îndeosebi se citea multă poezie nouă și se discuta pe loc, cu mare aprindere. Rebreanu asista fără participare, deși nu absent. El declara uneori, ca să-și justifice tăcerea absolută, că nu înțelege nici un fel de poezie, fie veche, fie modernă. Și surîdea, tăcea, dar asista la spectacol, revenind mai în fiecare duminică. Nu l-am auzit niciodată spunînd mai mult decît „frumos!" după citirea poeziilor. Din tăcerea lui ieșea numai cînd ciocnirile la adresa vreunui poet din afi cenaclu i se părea că întrec măsura; fără să devină chiar participant, afirma scurt și simplu: „Nu, are și el talentul lui".

Rebreanu se simțea contrariile tuturor scriitorilor. În timp ce Lovinescu patrona în felul său pe tineri, promovînd spiritul novator, dar fiind el însuși promovat de acest spirit, un alt cenaclu, condus de Mihail Dragomirescu, se aduna (cu ce periodicitate nu mai știu) într-o încăpere a Ateneului Român. Fiind studentul profesorului Dragomirescu, am vizitat de cîteva ori și cenaclul lui. Veneau acolo scriitori mai virstnici, ca Mihail Sorbul și George Gregorian, dar și mai tineri, ca G. Talaz, George Dumitrescu, Milcu și alții, cei mai numeroși fiind studenții aspiranți la un nume literar ai profesorului. Spre deosebire de dincolo, aci se cultiva tradiția clasică. Rebreanu venea să tacă și în cenaclul de la Ateneu. Cînd însă criticul sau un acolit lua la refec pe cîte un poet modern de la „Sburătorul", el vrea că nu înțelege poezia, cum singur spusese, și intervenea cu aparent largă lui comprehensiune: „Nu, are și el talentul lui". Astfel că romancierul, a cărui înțelegere pentru poezie era mai mult voință de rectificare a relațiilor contrariate, solidarizîndu-se cu orice scriitor, indiferent de orientarea lui artistică, atunci cînd i se părea atacat, apăra la Lovinescu pe clasiciști, iar la Dragomirescu pe moderni.

Faima de mare prozator, stabilită mai de mult, avea în aceeași vreme Mihail Sadoveanu. Reapăruse după războiu „Viața Românească" și scriitorii din jurul lui G. Ibrăileanu bine cunoscuți publicului cititor, la care se mai adăugaseră tineri ca Mihail Ralea, Al. Philippide, Demostene Botez și alții, reprezentau o grupare solidă și mult mai solidară decît grupările din București. Revista de la Iași sta de asemenea pe o bază economică la care nici să viseze nu puteau revistele bucureștene. Sadoveanu, „Canu Mihai", cum îi spuneau ieșenii, era figura cea mai impunătoare a puternicei lor organizări literare. El era de pe atunci și avea să devină, după tipărirea marilor lui evocări istorico-arhaice, un prozator, căruia numai din cauza limbii unui popor mic în care scria și din care își trăgea foarte frumusețea, nu i se putea spune mondial. În același timp, între 1920 și 1940, paralel cu împlinirea carierei de romancier obiectiv a lui Liviu Rebreanu, aveau să se ridice încă doi prozatori, Hortensia Papadat-Bengescu și Camil Petrescu, tot atît de deosebiți ca formulă artistică, deși în sens modern, față de autorul lui Ion, cît de deosebit în sens liric era Sadoveanu.

Chemările gloriei literare iau deseori forme dușmănești. Renumele confratelui sau chiar al prietenului întunecă de multe ori sufletul, care nu cunoaște sau cunoaște mai puțin plăcerea renumelui. E o interioritate a ființei omului. Un scriitor neînsemnat mi-a spus odată că foarte opera lui Sadoveanu îi aparține lui, scriitorului neînsemnat, căruia „i s-au luat ideile". Acest biet om nu știa că poezia și în general opera de artă nu se face numai cu idei. Același urît sentiment se disimulează alteori sub așa-zise convingeri estetice și scriitorul obiectiv contestă pe contrariile liric, liricul pe obiectiv, analistul pe amîndoi și amîndoi pe analist. Cum nu e loc pe pămînt pentru doi dictatori, așa parcă n-ar fi nici pentru două glorii literare.

Pe Liviu Rebreanu nimeni nu l-a auzit vorbindu-și de rău contrarii. În afara adîncului lui de lucru, în care își permitea să se deosebească de oricine, el se abținea de la tot ceea ce s-ar fi putut lua ca inamicițiile. Cred chiar că „se abținea" e greșit spus, fiindcă de fapt nici prin gînd nu-i trecea să fie inamicul unui contrariu. Îmi amintesc că într-o împrejurare el a ascultat cu vădit interes elogiul pe care un tînăr îl rostea cu privire la geniul sadovenian; iar după ce tînărul a sfîrșit, Rebreanu l-a felicitat pentru căldura elogiului. Știu de asemenea că pe Hortensia Papadat-Bengescu și pe Camil Petrescu, cît de deosebiți erau acești doi prozatori de formula prozei sale, i-a asistat prietenește în împrejurări dificile ca și pe alții. Etica relațiilor dintre contrarii, deficientă de cele mai multe ori din cauze obscure și deloc glorioase, îl făcea solidar cu tineri și bătrîni deopotrivă. Viguros la trup, el era mai viguros la suflet.

Știu de unde îi venea voinicia trupească. Cîndva, mai înainte să văd Năsăudul, am plecat din Prundul Bîrgăului spre Valea Dornei prin Finișnele, peste Măgura Calului. Mi s-a spus că șoseaua este o veche cale romană și ca dovadă am văzut în adevăr un col al ei rămas, după rectificare, în pădure, cu lespezi străvechi de piatră năpădite de iarbă și buruieni. Am călcat cu piciorul acele lespezi puse acolo, acum aproape două mii de ani, de oștașii civilizației romane. Acești oștași aparținuseră desigur vestitei legiuni Gemina, adusă în sudul Maramureșului; și, vrînd să mi-i închipui cum vor fi arătat la înfățișare, deodată, în fața mea, a apărut, venind către mine pe aceleași lespezi ale istoriei noastre, Liviu Rebreanu cu coif, cu scut, cu spadă și în zale.

mihnea gheorghiu

note și contranote (VI)

A fi „în labirint" e una din „situațiile" în care omul modern se complace uneori. Nimeni nu operează în exclusivitate cu certitudini. Dar exclusivismul incertitudinii încetează să fie prielnic progresului artelor, ca și naturii omului.

Una dintre zonele în care tabu-urile au funcționat cu mai multă regularitate în istoria universală a limbajului i-au furnizat doctorului Freud bazele unei doctrine insuficient de edificatoare, dar care a alimentat o nouă literatură, incontestabil interesantă, ca orice adevăr relativ. Pe această temă sînt multe de spus și de scris, mai ales că, în vremea din urmă, vitrinele străine sînt asaltate de tot mai multe tentative de a reabilita „măreția pierdută" a omului, cu trimiteri „înapoi la clasici". De ce înapoi? Aceasta e o întrebare cu multiple ecouri, la care nu ni se poate încă răspunde cu claritate. Poate că e vorba de simpla criză a limbajului critic și e, negreșit, ceva mai mult decît simplă.

Umanismul aristocratic al Renașterii străbătuse, la vremea sa, o criză similară. Literatura a avut de suportat, după aceea, o lungă diversiune convențională și dogmatică, pînă cînd, spiritul a reintrat în matca libertăților și necesităților sale.

Această „întoarcere" la om și la stările lui de spirit, la „sentimentul care umanizează" preocupă astăzi pe mulți dintre scriitorii străini contemporani. Preocuparea lor e diversă și aceasta le diversifică limbajul.

Dintre totem-urile și tabu-urile civilizației confortului, acela care furnizează materia cea mai lucrativă unei anumite galerii de scriitori la modă, e explorarea vieții secrete, nemărturisite și îndeobște falsificate a omului, a universului său erotic.

Extinderea acestui univers inavuabil asupra istoriei unei întregi societăți a produs acea oribilă de disprețuitoare viziune asupra omului și omenirii (o formidabilă casă de prostituție ai cărei clienți joacă rolul de conducători supremi ai armatei, bisericii și statului) exprimată în piesa Balconul de Jean Genet și care nu mai reprezintă o excepție, de la L. F. Céline încoace, industrializîndu-se în literatura pornografică pe care Olympia-Press și alte edituri specializate o disemnează în lumea întreagă.

Un tînăr profesor de la Cambridge publica (oct. 1965) în revista „Encounter" articolul său Șoaptele nopții despre limbajul pornografic în literatură, tradus de hebdomadarul francez „Arts", la un fel de masă rotundă pe această temă. Autorul stabilește o ierarhie între pornografia „înaltă" și „joasă" după un criteriu foarte discutabil. Dar este de reținut argumentul său că experiența intimă, personală, a unui om echilibrat, descoperă, — străbătînd imperfecțiuni și eșecuri repetate —, cuvintele gesturile și imaginile mentale care constituie limbajul nostru în raport cu sexul celălalt. Însă, adaugă dînsul, „nații pornografi deturnează această intimitate vitală: imaginează, în locul nostru. Ne răpesc cuvintele destinate șoaptelor nopții, spre a le striga la răspîntii... Primejdia stă în dispretul facil pe care romancierul eratic îl nutrește față de cititorii și eroii săi, față de limba în care scrie".

Eratomania limbajului atinge numai anumite zone de audiență și în general sună spart și gol urechilor unui public normal și de bun simț care depune în raftul cuvenit cutare scriere a lui Nabokov, Genet, Beckett, H. Miller, sau William Burroughs. E mai delicat un alt aspect al fenomenului: obsesia. În literatură, în teatru, în filme, în publicitatea pînă și a celor mai inocente produse.

Romanele lui Robbe-Grillet au obiceiul de a propune cititorilor „un labirint", adică o suită de dificultăți de rezolvat, aidoma acelor „teste" pe care psihotehnica mai nouă, le-a lansat în toate direcțiile vieții publice din unele țări. Noul roman și-a trăit traiul și în primul rînd s-au demodat doctrinele lui, dar acest romancier continuă să nu accepte că o acțiune sau un personaj trebuie să fie fidel cu sine, autentic, verosimil etc.

Putem fi înclinați să zicem: nu importă metoda, ci conținutul.

Dar acest conținut, la dînsul, este obsesional, iar metoda lui reușește, într-un montaj sofisticat „en trompe l'oeil", tot derizoriul literaturii, filmelor și reclamelor care subestimează inteligența publicului. Citind istoria bordelului de lux de la Hong-Kong (La Maison de Rendez-vous) unde autorul vrea să se arate vrednic de metoda sa de narator al incertitudinii (exercitată, cu oarecare succes, în Anul trecut, la Marienbad), vezi bine că el nu are subtextul Balconului lui Genet și de departe nici vlaga acestuia, sombrind într-o ambiguă și pretențioasă poveste de aventuri polițiste cu un sos erotic subțire și suspect.

După această ultimă aventură literară eșuată, romancierul ne pune în fața unei noi tentative cinematografice.

„Trans-Europ-Express, film scris și realizat de Alain Robbe-Grillet" ne transportă la Hamburg, într-un mediu dubios, similar celui de la Hong-Kong, cu deosebirea că aici lipsește exotismul eurasienelor și că istoria se reduce la viața și moartea unui traficant de stupefiante, de modestă anvergură, „răspunzînd pseudonimului Elias".

Acest Elias, personaj calculat și meticulos, trece prin niște peripeții „dinadins" simpliste (traficanți, prostituate, poliție, agenți dubli, asasinate) pe care ar urma să le scoată din banalitate, teoretic faptul că eroul piere din cauza unei obsesii secrete, de un sadism oarecare (îi place să violezel și practic, modul de tratare a materialului filmat menit „să permită o dedublare a personajelor, o distanțare, datorată caracterului dinadins fictiv al întregii aventuri și să fie contrabalansat prin pătrunderea cu aparatul de luat vederi, în profunzimea reală a cotidianului", cineastul interzicîndu-și, în același timp, utilizarea metodelor mai mult sau mai puțin inspirate din „cine-vérité"-ul cu improvizație totală la turnare.

Pretenția evidentă de „adevăr prin distanțare", de cocktail intelectualist cu formulă miligramică, de metodă și vocabular preconceput, nu ascunde, la o lectură atentă a ultimului său „script", decît rutina facilă a unui limbaj artistic dezumanizat, ale cărui erori fundamentale se întorc asupra „disprețului" lor ca un bumerang din țara cangurului.

Există o problemă a limbajului, a valorii cuvintelor. Apărarea și ilustrarea limbii literare a unei națiuni presupune nu numai o acțiune multiplă, aproape strategică, de mișcare, învăluire, retragere și înaintare din partea marilor rezerve (ale tradiției orale și scriptice) și a avangărzilor exprimării curente, dar și o determinare sigură și rapidă a orientării acestor mișcări, a conceptiei care le dirijează. Ce reprezintă, în fond, acest nou fundamental căruia vechiul vestmînt i-a rămas neîncăpător? E adevărat că nu ne mai satisface ori ne și constrînge vorba lui Boileau: „ceea ce e bine gîndit (conceput), se enunță clar"? Respingem prin urmare „clasicismul" Marelui Secol fiindcă limbajul gîndirii sale a secătuit, sau ne stingherește claritatea tocmai pentru că gîndirea noastră nu s-a edificat satisfăcător asupra zonelor noului univers spiritual al omului a cărei explorare nouă literatură o întreprinde ca într-un „labirint"?.

Răspunsul umanismului socialist e autentic prin puritate și este clasic prin probitatea pe care o pretinde celor chemați să restituie omului măreția cîntată de poeți, încă din vremea firului Ariadnei.

Timpul ambiguității este un timp pierdut.

cronica literară

LUCIAN BLAGA:

hronicul și cîntecul vîrstelor

Cartea lui Lucian Blaga: **Hronicul și cîntecul vîrstelor**, recent apărută la Editura tineretului, sub îngrijirea lui George Ivașcu, reprezintă pentru poetul român și pentru literatura noastră ceea ce reprezintă pentru Goethe și pentru literatura germană celebra sa lucrare cu caracter autobiografic: **Aus meinem Leben. Dichtung und Wahrheit**. Asemeni lui Goethe, Blaga descrie, în ordinea lor temporală, apariția conștiinței de sine, într-un anume mediu dat, mișcările sale lăuntrice și ceea ce poetul german numește „influențele exteriocare și treptele teoretice și practice" urcate succesiv, precum și felul în care poetul de la Lancrăm a ieșit din îngusta viață particulară în lumea cea largă, continuîndu-se cu întîmplări și oameni, cu moravurile și gusturile veacului, cu evenimentele mici sau mari ale istoriei, dintre care un loc de seamă îl ocupă primul războiu mondial cu toate implicațiile sale pentru destinul Transilvaniei. Titlul atît de fericit ales al cărții definește pe deplin conținutul și structura ei intimă. Ideea de **hronic** mi se pare că sugerează preocuparea pentru întîiașarea în timp a evoluției poetului și a lumii înconjurătoare, iar ideea de **cîntec al vîrstelor** îndrumă către caracterul poematic al lucrării, ne atrage atenția asupra ritmului trăit de autorul volumului **În marea trecere**, în fața curgerii ireversabile a timpului. Cartea aceasta este înainte de toate povestea tulburătoare a formării unei personalități de prim rang a culturii românești. Ea are darul de a ne explica o dată mai mult resorturile cele mai tainice și mai organice ale poetului, dramaturgului și filozofului Blaga, legat indestructibil de structura psihică a satului transilvănean, felul în care se integrează, rînd pe rînd, în cîmpul interesului său, momente esențiale ale literaturii naționale din Moldova și Muntenia: Negruzzi, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Odobescu, Sadoveanu, Iorga, sau ale literaturii universale, cu precădere cea germană: Goethe și Schiller, precum și momente ale gîndirii filozofice: Spinoza, Schopenhauer, Kant, Haeckel, Bergson, Snelling și mulți alții. **Hronicul și cîntecul vîrstelor** ne descoperă un tînăr luminat de scînteia geniului, dotat cu remarcabilă inteligență și cu o uimitoare putere de muncă, însetat de cultură, dispunînd de o mare capacitate de asimilare și de un deosebit discernămînt critic. Evadînd „pe podișurile abstracțiunii și în văile lumilor posibile", la o vîrstă cînd alții de abea gînguresc declinarea latinească, Blaga a alcătuit o lucrare filozofică asupra „Numărului" și asupra „Judecăților matematice", reluînd o veche problemă kantiană, dar încercînd o altă soluție. Nu era de acord nici cu Stuart Mill și nici cu părerile atît de autoritare, la acea vreme, ale lui Henri Poincaré, expuse în renumita sa lucrare „Știință și ipoteză". Citea cu lăcomie, se îndrăgostea de cîte o carte ca de o ființă vie, observa atent lumea și-i descifra tainele, pe care le formula în aforisme de neuitat care vor intra, desigur, mai tîrziu în substanța vie a cărților: **Pietre pentru templul meu** și **Discobolul**; studia mult, cu încăpățînare, în niște condiții materiale nespus de precare.

Venise pe lume în satul Lancrăm de lîngă Sebeș-Alba, al nouălea copil în casa preotului Isidor Blaga și a Anei Moga, descendentă a unei vechi familii macedonene. Primele capitole ale **Hronicului** descriu cu o remarcabilă precizie casa părintească, ne dau date asupra tatălui, om bine instruit la școala germană, întreprinzător, receptiv la nou și la civilizație, liber cugetător, deși preot; ne informează asupra mamei poetului, „ființă primară", ceea ce numea el **sine Urmuller**, proiectînd-o în arhaic. Femeie, fără multă școală, trăia aievea într-o lume creată pe măsura celei folclorice. „Existență încadrată de zarea magiei, ea se simțea cu toată ființa ei vibrînd într-o lume străbătută de puteri misterioase, dar nu se abandona niciodată visării".

Tulburătoare sînt paginile ce înfățișează din unghiul viziunii inițiatice universul rural, în care întîmplări reale, insignifiante în fond (pierderea gîștelor, bătaia copiilor, apariția unui cîine turbat, secera îndelungată) se proiectează în fantastic și în mit. Plutește peste aceste pagini o nespusă vrajă de poezie, de basm și de mitologie populară care se înalță din concretul cel mai palpabil spre o lume onirică.

Recunoaștem de îndată, în paginile **Hronicului**, însăși esența celei mai mari părți din poezia și dramaturgia lui Blaga de mai tîrziu: miturile unei lumi de o forță telurică, distilate și esențializate în simboluri moderne, lirismul neîngrădit, dar sobru, integrarea gravă în mișcările rituale ale naturii, veneratia pentru integritatea morală a omului simplu, pentru înalta spiritualitate și pentru înțelepciunea milenară a poporului român.

Talentul descriptiv și portretistic al lui Blaga e de asemenea surprinzător. Cîteva pagini care descriu o vară petrecută în Munții Sebeșului, împreună cu familia, sublimează parcă în ele sadoveniana **Vale a Frumoasei**. Atmosfera și specificul satelor și oraselor prin care trece poetul în anii tinereții îl reține îndelung și rodnic: Lancrămul — satul cu numele lacrimei — Sibișelul, Vinerea, Cugirul, Brașovul, Iena trăiesc în cartea lui Blaga în toată autenticitatea lor. Chipurile de oameni reprezentativi, cu care s-a întîlnit la sat sau la oraș sînt surprinse în linii sigure, uneori grave, alteori pline de umor suculent, cum este acela al memorabilului profesor de greacă Paul Budiu, de la liceul Șaguna din Brașov. E un portret satiric în, demn de pana lui Caragiale. Profesorul, un fel de strănepot de-al lui Marius Chicoș Rostogan, își spunea lui însuși Domnu' și conversa cu elevii într-un fel de-a dreptul uluitor pentru bunul simț:

— „Pe tine cum te cheamă? îl întreba Domnu'?

— Titus Olar.

— De unde ești?

— De la Făget!

— Tată-tu ce-i?

— Protopop!

— Da mumă-ta ce meserie are?

Colegul se uită nedumerit împrejur și dă din umeri. Domnu' nu așteaptă răspunsul și continuă a întreba:

— Da stupi aveți acasă?

— Avem, răspunse hotărît Titus.

La ceea ce Domnu' se mulțumi să adauge de-o transparență dezarmantă: „Că și Domnu' are unul și îi e așa de urît singurel!"

Figuri de profesori sau oameni de știință și cultură, precum Aurel Vlaicu, Nicolae Iorga, Sextil Pușcariu, Vlahuță, sînt înfățișate cu o admirație nereținută și cu un nemaipomenit simț al observației.

Alte episoade sînt de un puternic tragism și de o viziune copleșitoare, în care omul se înfruntă cu natura pe niște coordonate misterioase. Îmbolnăvindu-se de plămîni, tatăl poetului pleacă la munte ca la un izvor al sănătății, ca la o ființă miraculoasă în stare să-l refacă. După un timp sosește însă vestea năpraznică a morții.

„Da, nu mai încape nici o îndoială! Începui să umblu în cerc, fără rost, m-am dus la casă, am ieșit, am luat-o pe cărare pînă în fundul grădinii. M-am întors. Mă învîrtii de cîteva ori prin șură, am deschis buimăcit niște lăzi, pe care n-aveam nici o pricină să le deschid, ca să prindă rădăcină în mine — ce? Zvonul, teama, gîndul. Toate astea împreună sau nimic din toate astea? Tata a murit! Am intrat tărăș în casă. Deschid, fără de nici un motiv, un dulap. În dulap atîrnă un veșmînt de doliu. Va să zică Mama știa că nu mai este nici o scăpare. Tatuși Tata vorbea cu atîta încredere despre puterea Muntelui. L-a înșelat Muntele!

Am coborît în curte.

Pe poartă intra Liciniu, Letiția — sora noastră, care de vreo cîțiva ani locuia la Sebeș, — și verișoara. Letiția s-a repezit la mine, în hohote: „Tu știi?" Am întărît numai din cap. Și începui să țip. Dar țipătul mi se părea mie însumi treaz. Și nu spunea nimic din ceea ce simțeam. Și-mi spuneam: „Nu-i adevărat. Tata? E cu neputință!"

Pe urmă rătăcii într-un colț, m-am stîrșit într-un neauzit și fără capăt scîncet interior: ne-a trădat Muntele!"

Cartea lui Blaga stîrnește un interes deosebit și din punct de vedere strict lingvistic, căci posesorul unui stil atît de elevat și de-o asemenea pregnanță filozofică — modernă nu se sfiește să introducă cu o rară măiestrie cuvintele cele mai locale, care, pe lîngă savoarea lor intrinsecă, dau și o tentă de firesc indescriptibil. Duhul ancestral al satului se revarsă și pe această cale în paginile cărții, o dată cu firea și universul spiritual al oamenilor care zic **sadă** nu **sifon, gang** nu **coridor, moș** nu **bunic, sobol** nu **cirilică, gioabă** nu **amendă, ferdelă** nu **baniță, hornar** nu **coșar, dodoloi** nu **rotund, pregadie** nu **cimitir** etc.

Semnificative pentru prelungirea în timp și în spațiu (pînă în Lancrăm) a unor idei ale Școlii Ardelene, sînt numele pe care le poartă frații lui Blaga și el însuși: Lionel, Liviu, Longin, Liciniu, Lucian, Letiția, Cornelia, etc.

Hronicul... cuprinde, de asemenea, interesante și prețioase mărturii privitoare la debutul poetic al lui Blaga, la geneza unor opere — poezii, drame, studii filozofice — la direcțiile fundamentale de formare a acestei personalități de prima mînă a culturii românești.

E o carte plăcută și utilă, o carte impresionantă, unică sub raportul formulei artistice în literatura română, care ne dă o nouă dimensiune a personalității lui Blaga, aceea de prozator memorialist.

I. D. BĂLAN

...ţărmul de grîu

Acolo, într-un loc din anotimp,
Se suie calmă, părăsind pămînt,
Dreapta de grîu ce scapără un nimb
De nordic zeu ori poate de vre-un sfînt.

Tristeţea mea şi aşteptarea mea,
Intrepătrunse mult în nisipar,
Măsoară vremea cu o temenea
Sunată pe secunde şi mai rar.

Aş prelua un chiot vechi, uitat,
Din zori de veac peste semănături
Rememorînd spre-un public scufundat
Copilăria fostei mele guri.

Dar sunetele nasc mai aburit
La marginea păiosului fagot
De parcă-aş fi prin vîrsta mea pornit
În urmărirea vieţilor înot.

ILIE CONSTANTIN

Desen de MIHAELA BARASCHI

...două cîntece

...loaia ameţeşte
...i umbră nestatornică
...ncet se lasă-n arbori.
...leaşteptat atunci se naşte
...ertitudinea —
...i nu mai poţi auzi dacă ploaia
...inviat
...au arborii s-au aplecat spre vară.

*

...loaia a-ncetat.
...u ştiu dacă se zbuciumă marea,
...ar timpul complice chemat
...i subţiază suflarea.

VERA LUNGU

...de peste rîu

...e peste rîu, prin crengi pustii,
...rivesc oraşul meu de focuri
...epartele văzduh ceţos
...um ţărmureşte între blocuri.

...a transatlanticele în
...otundul cleşte al lagunii,
...lutesc şi oglindesc lumini
...ub albă nepăsarea lunii.

...pite-n cer violaceu,
...ereşti electrice, tăiate,
...ghesuite pînă sus
...e lungi coloane nemişcate.

...easupra forfotei de poduri
...u faruri roşii-verzi jonglind,
...u limuzine cristaline
...i bulevarde scăpărînd.

...n apa lunii inutile
...osomorit m-am revăzut,
...i e tîrziu, şi e şi mîine,
...e peste rîu privesc, tăcut.

PETRU POPESCU

supraso...licitare?

reportaj-anchetă de mihai stoian

Peste cîteva săptămîni trecem pragul cincinalului. Este de datoria noastră, a tuturor, să aducem o contribuţie cît mai substanţială la rezolvarea sarcinilor pe care cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român le trasează cu privire la direcţiile de dezvoltare a României socialiste în următorii cinci ani.

Oprindu-se asupra dezvoltării şi perfecţionării cercetării ştiinţifice şi a învăţămîntului, secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta în Raportul la cel de-al IX-lea Congres: „Desfăşurarea cu succes a cercetării ştiinţifice este indisolubil legată de stimularea schimbului larg de opinii, confruntarea deschisă a punctelor de vedere animată de spirit constructiv şi de deplină obiectivitate ştiinţifică". Şi mai departe: „Şcoala, principalul izvor de cultură şi factor de civilizaţie, va cuprinde în ţara noastră în următorii cinci ani aproape un sfert din populaţie. Dezvoltarea impetuoasă a ştiinţei şi tehnicii, creşterea volumului de cunoştinţe ce trebuie însuşite de elevi impun trecerea în următorii ani la pregătirea condiţiilor pentru mărirea duratei învăţămîntului obligatoriu. În acest scop este necesar ca încă de pe acum Ministerul Învăţămîntului, consultînd cadrele didactice, specialiştii din diferitele ramuri ale economiei şi culturii, să elaboreze studiul cu privire la aşezarea acestui învăţămînt, la profilul şi durata sa".

*

În această problemă vitală — dezvoltarea şi perfecţionarea continuă a învăţămîntului nostru — o contribuţie hotărîtoare o pot avea profesorii, aceştia care, în mod nemijlocit şi permanent, sînt în contact cu elevul, cu preocupările lui zilnice. Publicînd prezentul reportaj-anchetă, revista „Luceafărul" îşi propune de astă-dată să pună coloanele sale la dispoziţia cadrelor didactice, a specialiştilor — medici, psihologi etc — invitîndu-i să răspundă la cîteva întrebări care, desigur, pot fi înmulţite şi extinse:

1. Credeţi că există, elective, o problemă a „suprasolicitării" elevilor din clasele mari şi în special din clasa a XI-a?

2. Cum îşi împart elevii dv. cele 24 de ore?

3. Cîte ore consumă ei cu şcoala, cu pregătirea lecţiilor?

4. Cît timp alocează elevul odihnei active sau pasive (somn de noapte, de după-amiază, gimnastică, sport etc)?

5. Cît timp cheltuieşte elevul cu distracţia (plimbare, televizor, film, lectură etc)?

O asemenea investigaţie interesează în cel mai înalt grad şi publicaţiile literare, deoarece din „dialogul" timpului de învăţătură cu timpul liber, se pot trage importante concluzii în legătură cu condiţiile în care se desăşoară culturalizarea tineretului studios.

Vă rugăm să menţionaţi pe plic: Pentru „TRIBUNA PROFESORULUI".

Viaţa modernă ne solicită intens. În mod paradoxal, într-un secol al comodităţilor tehnice, omul se simte mai frecvent obosit decît altădată, cînd efortul său fizic era mai susţinut. Explicaţia? Încă greu de dat cu toată seriozitatea. După opinia unor specialişti s-ar părea că este vorba despre *aderarea* omului la condiţiile vieţii moderne, adică la acceptarea anumitor inconveniente cum sînt zgomotul, aglomeraţia etc.

Noi intenţionăm să nu ne ocupăm de oboseala — destul de aproximativ denumită — „nervoasă", ci de cea „normală", care urmează unui efort voluntar, intelectual sau fizic:

Un profesor: Propun dezvoltarea nu numai a cercetărilor ştiinţifice în domeniul pedagogiei, dar şi împletirea tot mai strînsă a acestora cu cercetările ce se efectuează în domeniul psihologiei, fiziologiei, antropologiei, sociologiei, în general cu acele cercetări care urmăresc diferite aspecte legate de educarea şi formarea omului... Iată de ce se impune, după părerea mea, şi o coordonare sistematică în aceste probleme a activităţii diferitelor institute de cercetări interesate, pentru a se înlătura tendinţa de fărîmiţare a cercetărilor, de abordare a unor teme minore, de repetare a problematicii. (În prezent, activitatea institutelor de psihologie, fiziologie, filozofie etc. este îndrumată de Academia Republicii Socialiste România, în timp ce a Institutului de ştiinţe pedagogice — de Ministerul Învăţămîntului) (prof. Petre Bărbulescu)

Un neurolog: Nu încape îndoială că tineretul de astăzi diferă mult de cel de ieri. Progresele tehnice care se fac mereu, posibilitatea mult mai uşoară de informare, avalanşa chiar de informaţii, asaltul de date noi, impo...nte, din care multe trebuie reţinute, urbanizarea vieţii în genere determină creierul omului tînăr să trăiască astăzi, într-o unitate de timp, cu o intensitate de multe ori mai mare decît cel de dinaintea lui. Pentru neurolog se pune problema care este cea mai bună metodă, în aceste condiţii, de a utiliza acest minunat instrument care e creierul, fără a-i produce tulburări.

O dezvoltare echilibrată a personalităţii omeneşti nu se poate face decît pe un creier bine echilibrat din punct de vedere funcţional. De exemplu: creierul are un aparat de stocaj, de înmagazinare, de memorie în care hipocampul joacă un rol însemnat. Ca orice aparat, are o limită funcţională. Tineretului de azi i se cere să stocheze din ce în ce mai multe cunoştinţe, pentru că şi cantitatea de cunoştinţe a crescut azi în lume enorm. Problema este deci de a selecţiona din acest imens număr cunoştinţele strict necesare formării profesionale şi formării personalităţii (Acad. A. Kreindler).

Un psiholog: Printre problemele mai importante care stau în prezent în centrul atenţiei specialiştilor din domeniul psihologiei pedagogice, se numără: găsirea celor mai eficace mijloace de accelerare a însuşirii cunoştinţelor ştiinţifice în instituţiile de învăţămînt... Dezvoltarea vertiginoasă a ştiinţei şi tehnicii ridică probleme deosebit de complexe şi de actuale. Metodele tradiţionale de învăţămînt nu mai sînt în măsură să satisfacă cerinţele modernizării învăţămîntului, ale accelerării procesului instructiv. Se caută modalităţi noi de instruire, adăugate la cele tradiţionale — restructurate şi acestea... Psihologii şi pedagogii... mai recomandă (H. Pieron) să se renunţe, în procesul de învăţămînt, la un enciclopedism de bază devenit inaccesibil şi să se evite supraîncărcarea cu achiziţii superflue, în favoarea unui „temeinic minim" strict indispensabil; să se stimuleze dezvoltarea curiozităţii şi a interesului, fără să se streivească memoria prin supraîncărcări... (prof. Ai. Roşca).

Un medic: Este poate bine să amintim că în procesul evoluţiei biologice sistemul nervos este cel mai tînăr şi, ca atare, cel mai gingaş, cel mai sensibil, şi că de pe urma suprasolicitărilor acestuia — mai ales cînd ele se repetă — se resimte întreg organismul. Problema este ca fiecare dintre noi să cuprindă în noţiunea de igienă întregul complex al elementelor ce alcătuiesc felul de trai şi de muncă, să înţeleagă că respectarea unor principii elementare de comportare — între care corectitudinea, punctualitatea, ordinea, concordanţa dintre vorbă şi faptă — sînt, de fapt, condiţii ale unei vieţi igienice, ale unei sănătăţi robuste... Marea problemă este de a înlesni şi grăbi adaptarea omului la condiţiile vieţii moderne. Problema este complexă şi-i preocupă intens pe medici, psihologi, sociologi, pedagogi, economişti, urbanişti. Un lucru deosebit de important este de a nu se pierde din vedere că omul are cerinţe multiple şi că este, deopotrivă, un organism biologic şi o fiinţă socială. El trebuie să se integreze cît mai perfect noilor condiţii de trai, dar nu trebuie să rupă legătura sa cu natura... Realizarea unui regim de viaţă echilibrat este garanţia păstrării sănătăţii (Acad. prof. dr. N. Gh. Lupu).

Toate aceste opinii extrem de interesante au apărut disparat, la intervale neregulate, în diferite ziare şi reviste. Şi reprezintă doar o parte din tot ceea ce a apărut.

Timpul liber

Arătam într-un reportaj-anchetă anterior, că profesorul Miltiade Ionescu din Craiova ne scria despre supraîncărcarea existentă încă în programele şcolare, în manuale, la majoritatea materiilor de studiu, despre lacunele „timpului liber" şcolăresc. El relata: Le-am cerut elevilor din clasele mari să-şi spună deschis părerea... Părerile sînt semnificative şi trebuie să le luăm neapărat în consideraţie pentru anul şcolar viitor (şi iată ne în acel „an şcolar viitor" — n.a.) De ce? Pentru că o supraîncărcare a materiilor de învăţat (programe şi manuale) duce, în unele cazuri, la apariţia fenomenelor de surmenaj mintal, la astenie, la o anumită „rezistenţă" faţă de învăţătura de carte.

Implicit, cu admirabilul bun simţ al practicianului dublat de teoretician, profesorul craiovean cerea să fie mai atent cîntărit timpul pe care-l au la dispoziţie adolescenţii, în vederea învăţăturii, dar şi a odihnei, a distracţiei lor.

Iată aşadar, noul an şcolar în plină desfăşurare. Care au fost, cel puţin pînă acum, urmările semnalelor de alarmă pe care profesorii, medicii, psihologii, jurnaliştii le-au tras la vremea cuvenită? După cîte sîntem informaţi, infime.

Dar să vedem care este situaţia reală. „Pe teren"...

Timpul liber este o noţiune curentă pe care oamenii de ştiinţă încearcă s-o definească. Astfel, după unii, timpul liber ar fi un ansamblu de ocupaţii cărora individul li se poate dărui după placul său, fie pentru a se odihni, fie pentru a se distra, fie pentru a-şi dezvolta informaţia sau formaţia dezinteresată, participarea socială voluntară sau libera sa capacitate creatoare, după ce şi-a îndeplinit obligaţiile profesionale, familiare şi sociale. După alţii, timpul liber este ceea ce rămîne după scăderea timpului necesar activităţii de bază — în cazul nostru, munca şcolară — şi după scăderea orelor de somn, a orelor necesare drumurilor pînă la locul activităţii zilnice, a orelor cheltuite cu masa şi îngrijirea corporală.

La prima vedere s-ar părea că timpul unui tînăr poate fi împărţit în două: şcoală — timp liber. De fapt este vorba despre: şcoală — obligaţii în familie şi activităţi obşteşti — timp liber. Dar timp liber în sine nu există!

Timpul liber ar avea următoarele funcţiuni:

I. ODIHNA — funcţie reparatorie, ajută la recuperarea forţelor.

II. DISTRACŢIA — funcţie care reprezintă o armă împotriva plictiselii.

III. DEZVOLTAREA PERSONALITĂŢII — funcţie îndreptată împotriva şablonizării, a obişnuinţei care tinde să limiteze gusturile.

Alţi autori susţin că timpul liber se împarte în patru părţi inegale:

1. Timpul necesar transportului pînă la locul de muncă (în cazul nostru: pînă la şcoală) şi înapoierii acasă.

2. Timpul necesar treburilor gospodăriei şi personale.

3. Timpul pentru masă şi somn.

4. Timpul liber.

(Autorii străini polemizează între ei. Dumazedier, de pildă, polemizează cu sociologia anglo-saxonă care prin termenul „recreere" confundă odihna cu distracţia).

Pretutindeni se vorbeşte tot mai des despre o EDUCAŢIE A TIMPULUI LIBER, care are drept sarcină principală constituirea unui sistem de valori obligatorii, căci altminteri manifestările din timpul liber riscă să nu mai aibă sens. Un comportament iraţional în timpul liber dovedeşte o anumită dezordine existentă în orientarea generală a raţiunii tînărului. Manifestarea lipsei de sens apare atunci cînd nu se mai recunosc norme şi o ierarhie de valori. În acest caz, în locul credinţei în calitate apare credinţa în hazard.

Pedagogia timpului liber ar trebui să urmărească trezirea, în conştiinţa tinerilor, a adevărului elementar că există diferenţe considerabile în folosirea timpului liber, că după felul în care te manifeşti în acest spaţiu de timp, dai dovada că te afli sau nu la înălţimea rostului tău omenesc.

Chestionar

O clasă a XI-a din Capitală. 30 de elevi. Punem o serie de întrebări. Căpătăm următoarele răspunsuri:

CÎTE ORE DORMIŢI PE NOAPTE? LA CE ORĂ VĂ CULCAŢI?

● *6 ore — 3 elevi* ● *7 ore — 12* ● *8 ore — 10* ● *9 ore — 4* ● *11 ore — 1* ● *(Majoritatea se culcă la orele 23 — 24).*

Nu este pentru prima dată că atragem atenţia asupra prostului obicei pe care şi l-au făcut unii elevi din clasele mari, de-a se culca exact în afara orelor celor mai odihnitoare pentru sistemul nervos (21—24). De asemeni, din mica noastră statistică e de remarcat faptul că un număr destul de mare de elevi dorm prea puţin (6—7 ore pe noapte), ca şi greşita înţelegere a odihnei — vezi elevul care doarme „şnur", în fiecare noapte, 11 ore.

MAI DORMIŢI DUPĂ MASA? CÎT?

● dorm o oră după-amiază — 10 elevi ● două ore — 5 elevi ● nu dorm niciodată după-amiaza 15 ●

Întrebînduri de ce nu dorm deloc după masă, cei mai mulţi elevi ne-au răspuns că n-o pot face (deşi simt nevoia) din cauza lecţiilor. Ori, avînd în vedere şi rezultatele obţinute la întrebarea anterioară — un număr destul de mare de elevi se

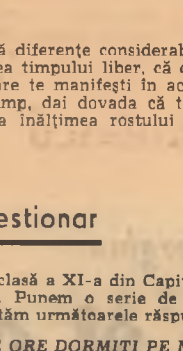

odihnesc mult prea puţin peste noapte — ar fi fost de dorit ca ei să dispună de mai mult timp pentru odihnă, ori să-şi fi chibzuit mai bine timpul.

CÎT TIMP CHELTUIŢI ZILNIC CU CELE TREI MESE PRINCIPALE?

dimineaţa — între 3 şi 30 de minute (majoritatea — 10 minute).
prînz — între 15 şi 45 de minute (majoritatea — 30 de minute).
seara — între 10 şi 20 de minute (majoritatea — 30 de minute).

În total, majoritatea cheltuie pentru mese 50 — 55 de minute. Am constatat că sînt destui elevi care, din cauză că se scoală prea tîrziu de dimineaţă, nu mai apucă să mănînce acasă, ca lumea, şi sînt nevoiţi să mănînce la şcoală, în prima pauză, pe fugă.

CITIŢI ZILNIC? CÎT TIMP?

● din 30 de elevi, citesc zilnic — 19 ● Dintre aceştia: o oră pe zi — 12 ● o jumătate de oră pe zi — 6 ● două ore pe zi — 1 ● (Restul de 11 elevi nu citesc zilnic — doar trei ore pe săptămînă).

CU CÎT TIMP ÎNAINTE DE ÎNCEPEREA CURSURILOR VĂ SCULAŢI?

● cu o oră înainte — 16 elevi ● o oră şi jumătate — 8 ● cu 45 de minute — 3 ● cu 30 de minute — 3 ●

DE CÎTE ORI PE LUNĂ DANSAŢI?

● o dată pe săptămînă — 3 ● de două ori — 1 ● o dată pe lună — 6 ● de două ori pe lună — 3 ● rar de tot, cam de 2—3 ori pe an 6 ● nu dansează deloc, fiindcă nu ştiu să danseze — 6 ● n-au vrut să răspundă la întrebare — 5 ●

Dintre răspunsuri merită să fie citat acesta: „Dansez de ziua mea, cînd vor părinţii să mi-o sărbătorească, altminteri nu dansez ani în şir".

CÎT TIMP LIBER, AL VOSTRU ŞI NUMAI AL VOSTRU, AVEŢI PE SĂPTĂMÎNĂ?

„10 ore pe săptămînă, în special simbăta şi duminica": „simbăta după-amiază"; „nu mi se controlează timpul liber. Mi-l împart cu multă conştiinciozitate"; „15 ore pe săptămînă"; „Duminica între orele 14 şi 18"; „în fiecare zi"; „toată duminica"; „nu prea am timp din ăsta"; „Duminica toată ziua şi zilnic între orele 18,30—20"; „Duminica — cînd dorm"; „Duminica, atunci cînd pot face o plimbare mai lungă".

CÎTE ORE PE ZI DEDICAŢI PREGĂTIRII LECŢIILOR?

● 6 ore pe zi — 6 elevi ● 5 ore — 3 elevi ● 4 ore — 12 elevi ● 3 ore — 6 elevi ● 2 ore — 3 elevi ●

CUM VĂ DISTRAŢI LA SFÎRŞITUL SĂPTĂMÎNII?

„Pasiunea mea în timpul liber: şahul"; „antrenament tenis, plimbare la şosea, un spectacol"; „film nou"; „film, teatru, fotbal şi alte distracţii"; „tenis"; „plimbare"; „uneori merg la meciurile de fotbal"; „fotbal"; „simbăta dansez. Duminică plimbare, meci"; „teatru, dans"; „merg între prieteni", „am abonament la „Cinematecă"; „teatru, plimbare în parc"; „simbăta, prin magazine"; „cinema, dans, operă"; „vizită, dans, cinema, teatru"; abonat la Dinamo şi film".

FACEŢI ZILNIC GIMNASTICĂ, SPORT (ÎN AFARĂ DE ŞCOALĂ)? CÎT TIMP?

Nu fac deloc gimnastică şi sport — 15 elevi. Fac gimnastică zilnic 10 minute — 4 elevi. 15 minute — 3. 20 minute — 2. Fac sport o dată pe săptămînă — 3. Fac sport de două ori pe săptămînă — 3.

CÎTE FILME VEDEŢI PE SĂPTĂMÎNĂ?

Deşi, la o privire superficială, ai zice că tineretul nostru studios „mănîncă filme pe pîine", iată că rezultatul dovedeşte că: 50 la sută din elevi văd un singur film pe săptămînă; restul văd: foarte puţini — 2—3 pe săptămînă; alţii — 2 pe lună; alţii — şi mai rar.

CÎT TIMP CHELTUIŢI LA TELEVIZOR?

Peste jumătate din elevii chestionaţi stau în faţa micului ecran, în zilele de emisiune, de la 1—3 ore.

Citîm din răspunsuri: „Nu stau la emisiuni în timpul săptămînii"; „depinde cînd termin lecţiile"; „cînd e program bun şi lecţiile mai puţine, stau"; „nu stau zilnic. Am multe teme pentru şcoală".

VĂ PLIMBAŢI ZILNIC? CÎT TIMP?

Constatăm că din 30 de elevi, 20 nu merg să se plimbe zilnic (ceea ce reprezintă, după părerea noastră, o gravă constatare a chestionarului acesta).

Quod erat demonstrandum?...

Demonstraţia la care am ţinut să ajungem este următoarea: un elev de clasa a XI-a, aflat în pragul examenului de maturitate, are cu aproximaţie un astfel de program zilnic:

somn de noapte	**8 ore**
somn de d.a.	**1 oră**
şcoală	**6 ore**
lectură	**1 oră**
mese	**1 oră**
lecţii	**4—6 ore**
televizor	**2 ore (în medie)**
gimnastică	**10 minute.**

N-am pus la socoteală: activitatea obştească (2—3 ore pe lună), plimbarea, ajutorul în gospodărie (mai ales pentru fete, cînd mamele sînt plecate la serviciu), drumul pînă la şcoală şi înapoi, timpul cheltuit cu micile pasiuni (filatelie, radiotehnică etc).

Aşadar, dac-ar fi să facem un TOTAL AL ORELOR DE CARE ARE NEVOIE ZILNIC ELEVUL DINTR-A XI-A, AM DEPĂŞI CELE 24 DE ORE ALE ZILEI!

Un colocviu prea mult aşteptat

Apar mereu în presă — în ziare şi reviste (şi insuficient în cele de specialitate) — articole ale unor personalităţi medicale, pedagogice etc., care îşi spun părerea în legătură cu problema pe care o abordăm în prezentul reportaj-anchetă. Articolele apar la intervale mai mari sau mai mici, sînt exprimate puncte de vedere dintre cele mai interesante, dar cine face *sinteza*? Cine confruntă, cine pune faţă-n faţă o intervenţie cu alta? Cine trage concluzii, mai ales acum, cînd trebuie să se elaboreze studiul cu privire la aşezarea, profilul şi durata învăţămîntului obligatoriu cu durată mărită? De ce forurile interesate să perfecţioneze permanent, să dinamizeze procesul de învăţămînt din şcoala noastră, nu organizează un colocviu al tuturor acelora care se dovedesc profund preocupaţi de această sferă de activitate? De la un asemenea colocviu pînă la constituirea unor eminente grupuri de lucru care să studieze structurarea cît mai metodică a programelor, nu este — credem noi — decît un pas. Un pas de făcut. Dar hotărît. Noi am fi mulţumiţi dacă am izbuti să facem, de astă dată, fie şi o jumătate de pas.

păsările

Pădurile unde păsările nu intră sînt posomorite și reci, iar ecolo unde pătrund ele, săgetînd aerul, libere, capacii se îmbibă de voioșie și strălucesc. Orașul, cealaltă pădure cu trunchiuri de beton impresionante urcînd geamurile în văzduh are oazele lui de verdeață și arbori, prin ei păsările țes drumuri, pînă în streșini și pînă-n balcoane ori pe coamele de țiglă, ori pe cele de tinichea, unde s-au obișnuit să țopăie.

E un loc în centrul acestui oraș către care se simt atrași nu numai oamenii ci și păsările, în locul acesta inima lui bate cel mai năvalnic. S-au instalat în arbori și rumoarea lor e firească cum e a copiilor în recreație. Resfirați în sus, capacii par sub bătaia luminilor de neon uriași ciorchini cu coada înfiptă în asfalt și boabele proiectate în aer. Boabele au inimi, ochi, plisc și tril, se înghesuie unele în altele să-și țină de cald. Coloniile din fața Universității bucureștene aruncă țipete în cer, le privim și ne minunăm ce idee au putut avea marile familii vrăbiești, strîngîndu-se tocmai aici să pălăvrăgească dimineața și seara deasupra miilor, zecilor de mii de trecători.

Agitația lor e continuă, pesemne că dogoarea bastoanelor de neon aprinse le atrag ca niște focuri albastre făcîndu-le iarna suportabilă, somnul mai puțin chinuit. Poate unii se supără că le știu deasupra amenințîndu-le umerii cu guano... Mie îmi plac, prezența lor dă locului o poezie neașteptată, mai ales că isprava vrăbiilor n-a început de mult, abea în urmă cu un an. Frunzele au plecat de mult mistuite de arderi chimice sau de flăcări, au rămas în schimb aripile acestor păsări care însuflețesc capacii. Astă vară frunzele zvîcneau din aripi, cu o imaginație mai caldă, descopereai că între frunză și pană nu e prea mare deosebirea, primele se zbat în aer, fără a putea zmulge pomii din rădăcini, pe cînd celelalte ridică micile rădăcini cu ghiare de pe pămînt făcîndu-le să plutească.

Orașul e citeodată cavirșit de păsări vii, cîte nu trăiesc aici. În preajma oamenilor se simt în largul lor. Zone de aglomerare a păsăretului: Cișmigiul, Herăstrăul, Băneasa, periferiile pe unde în curți se leagănă și cocoșul și rața și gîsca ne mai punînd la socoteală zăpada puicilor descărcate din camioane la aprozare și în piețe. Cîți nu au prizoniere păsări colorate sau guroșe ținute în colivii, hrănite după dichis și îngrijite ca niște copii într-o creșă! Să ne gîndim că sub streșinile orașului printre clădirile bătrîne cenușii viețuiesc zeci de mii de turturele confundîndu-se la culoare cu veacurile adormite în zidării. Există o asociație puternică cu sucursale și sedii născocite de marea pasiune columbofilă. Am privit fascinat o asemenea expoziție acum cîțiva ani. Mi-au defilat prin fața ochilor porumbei de o diversitate surprinzătoare. Unii mici de-i cuprindeai în căușul palmei, alții de mărimea unei găini alături de cei infatuați purtînd gulere a la Maria Stuart. Călcau tantoși și plini de ei, conștienți parcă de frumusețea lor unică. Alături de păsările vii trăiesc o viață lungă poate chiar veșnică cele de piatră ciaplite în capiteluri, pe statui, în emblemele heraldice ale monumentelor voievodale, pe vechi fîntîni sau zugrăvite pe icoane printre sfinți lungi ca un fir de fum. Sînt apoi păsările pictate pe pînză, celebre, în decoruri de teatru, în muzee sau case obișnuite. De ce să nu punem la socoteală la urma urmei păsările din desenele naive ale copiilor, în ultimul timp așa de frecvent imitate de pictorii la modă.

Senzația prezenței copleșitoare a făpturilor cu aripi este vădită. Din filfîirile mărunte adunate la un loc se nasc adieri, iar glasurile lor strînse în coruri impresionante se transformă într-o ciudată simfonie care ține zile și nopți în șir. Poporul zburătoarelor ne uimește și ne bucură. Închipuiți-vă aceste aripi deasupra cetății, plutind o vreme peste cîmpie și dealuri, acolo unde orașul își are leagănul și ele cuiburile.

EUGEN TEODORU

casă la țară

O, bucurie matură de-a fi singur!
Tu o închizi în ochii animalelor,
O-ncercuiești în călimară,
O faci să tremure-n grădină
Ca sunetul de clopot feminin.

Deschizi fereastra larg
Ca aerul să intre, umbră-a soarelui,
Și plantele să se aplece peste cărți,
Peste-acele chipuri care la granița naturii
O cheamă ca și cum ar fi departe.

Mi-s zidurile pline de picturi
Pe care ziua le lasă nevătămate,
Zimbri și generali cuprinși de-același timp
Inconștient, de o culoare
Pe care-o vinzi și-o cumperi cu-ochii închiși.

Dar mai presus de aceste umbre
Supuse ofilirii
E-un chip ce pare-al tău, o vină de lumină
Pe un perete nebăgat în seamă,
Sămînță dureroasă, asimetrică,
Cu care mîine vei începe ziua.

Culcîndu-te, — ai întors aurora
Pe zidul alb ca un ceasornic.

GHEORGHE GRIGURCU

VICTOR CUPȘA — ARLECHIN

oboseala

de HORIA PĂTRAȘCU

Ieșind din clădirea depoului, Borlovan nu o apucă pe aleea din dosul sălii cu dușuri, așa cum făcea de obicei, pentru a scurta drumul pînă la șosea, ci porni agale, de-a lungul liniilor, către peron, acolo unde se zăreau lumini.

Ninsoarea se întețise. Fulgii se așezau mari mulți, peste pămînt, acoperind totul: linii, traverse și macazuri. În jur era liniște de parcă nu ar fi nins cu fulgi, ci cu tăcere.

Departe, în față, culorile roșii și verzi ale semnalarelor sclipeau întrerupt, ca și cum ar fi clipit cineva din ochi acolo, des. Traversele abea se mai puteau desluși, niște umflături moi, albe.

Pășind pe umflăturile astea, atent să nu se împiedice cumva, furat de albeața lor uniformă, bătrînul înainta domol către peronul stației, în timp ce lada i se bălăbănea în mîna dreaptă, lovindu-i uneori cu muchia peste genunchi. Dacă n-ar fi fost frigul acela năprasnic, ar fi scăpat cu siguranță lada din mînă; aproape că nu-și mai simțea brațul drept. Oricum, nu e jucărie să stai iarna, în plin cîmp sub locomotivă și să tai cu briceagul, bucățică cu bucățică, pielea unei vaci, care s-a înfigurat pe osii, ca un elastic, blocînd mișcarea roților. Muncă grea, scîrboasă, dar la urma urmei bine că a fost numai atît. Putea să fie mai rău, cînd grăitorul izbise animalul, răsunase o bubuitură de parcă s-ar fi tras cu tunul.

Nu îi era somn. Somnul avea să vină mai tîrziu. Sau poate că nici nu mai avea să vină vreodată, era prea mare sfîrșeala ce îl înmuia trupul, făcîndu-i să calce clătinat. Se opri să răsufle. Din gură îi țîșniră cîțiva aburi albi ce fugiră înainte, pierzîndu-se în ninsoare. Încercînd parcă să se ajungă unul pe altul. Se afla în dreptul pompei de apă.

— Noroc, nea Ilie! — auzi o voce, undeva, foarte aproape.

Giflind, bătrînul se răsuci în loc, privind năuc și surprins în toate părțile. Nu se zărea nimeni. Probabil că i se năzărise lui ceva.

— Noroc, mă! —bodogăni tolusi, în întuneric, pentru a nu se face cumva de rîs.

De la pompă încolo, începea peronul. Părăsi traversele și urcă bordura peronului. Aici însă, altă dandana: ascunse sub zăpadă, dalele din beton alunecau ai dracului de aturisit iar Borlovan se întrebă dacă nu ar fi mai potrivit să lase peronul în plata domnului, și să coboare din nou pe traverse. Dar nu mai avea cum coborî: ajunsese în dreptul garniturii.

Se opri și se uită pe rînd la vagoanele întunecate.

— Doamne, că prăpădit mai arată un tren fără locomotivă! Parcă nici nu mai e tren, fir-ar să fie! — vorbi de unul singur.

Pe peron nu se afla nimeni cu care să îi putut schimba o vorbă. Holări atunci să intre pentru un minut, două, în restaurantul gării. Tocmai se pregătea să deschidă ușa, cînd aceasta sări în lături, și Pantelimon, vecinul lui de stradă, se năpusti afară, îndesîndu-și prin buzunare, cîteva pachete cu țigări.

— Pantelimoane! Ascultă-mă! — îi prinse Borlovan de braț, bucuros că are cui să-i povestească chestia cu vaca.

— Nea Ilie, iartă-mă, fii bun, dar mă grăbesc. Îmi vine o sută doi-ul, știi și dumneata că sînt pe schimb. Iartă-mă!

— Bine, mă, bine. Du-te! — rîse bătrînul, înveselit de graba asta oarecum caraghioasă a lui Pantelimon. Pleacă pe principală — își zise apoi, intrînd în local. Pleacă pe principală, bată-l dumnezeu, iar eu îmi mănînc zilele, de treizeci de ani, cu secundara! Eh! Băiat bun. Ce să-i faci?

Așeză lada pe o masă, la întîmplare, apoi, trecîndu-și mîinile înghețate, se duse la bar. Ceru țuică fiartă. Pînă să i se servească băutura, privi roată, prin încăperea aiumată, încercînd să deslușească vreo figură cunoscută. Dar nu se afla acolo nici unul dintre acei pe care îi cunoștea.

Luă ceașca și se duse la masă. Se așeză încet, oftind de plăcere. Un timp ținu ceașca între palme, răsucind-o încetișor, simțind cum i se risipește în întreg trupul căldura porțelanului încins. Își întinse apoi picioarele înainte și bău pe îndelete, pînă ce în ceașcă nu mai rămase nimic.

Băutura îi făcu bine, dar îi și muie, dintr-o dată; cîteva clipe, bătrînul simți deslușit că nu se va mai putea ridica de pe scaun. Apoi cineva îi scuturâ de umăr:

— Să trăiești, nea Ilie!

Borlovan își săltă capul de pe masă și clipi din ochi, buimăcit. Îi fu imposibil să-l recunoască pe acela care-l trezise.

— Să trăiești, mașule! — făcu omul, din nou.

— Să...! — mormăi bătrînul. Începînd să se caute după țigări.

— Ai venit?

— Am.

— Cum a fost?

Găsi o țigare. O aprinse.

— Cum să fie? Mi-a intrat o vacă sub roți.

— O ce?

— O vacă.

— Ei, fir-ar-ai dracului! Păi cum?

— De! — zise bătrînul. Știu eu?

Trase din țigară. Celălalt se grăbea.

— Alceva?

— Alceva nimic. Allt. Vaca!

— Bine, nea Ilie. Atunci, rămîi sănătos!

— Noroc bun.

Omul plecă. Se ridică și Borlovan. „Eu ies, dăștia pleacă! Eu abea am ieșit, dăștia abea pleacă! Cu cine să schimbi o vorbă? Cu dracul?" — își zise el.

— Nicoară! Măi Nicoară, ești aici? — îi urlă cineva la ureche, îmbrîncindu-i alți de puternic încît bătrînul fu gata să răstoarne o masă.

— Ușurel taică, — mormăi el, adunîndu-și lada de pe jos. Ușurel, că n-au dat turcii!

Tînărul — căci era un tînăr cel care dăduse buzna în felul acesta — se opri în loc, șovăind.

— L-ai văzut pe Nicoară mașule? — întrebă.

— Care Nicoară? — se miră Borlovan.

Tînărul făcu un gest cu mîna, a lehamite.

— Ei, măi omule! Dacă nu știi, de ce încurci lumea de pomană?

„Așa e nou! — își zise bătrînul, supărat. Ori e nou pe-aici, ori s-a scrîntit la cap. Una din două!"

Așteptă în stație vreme îndelungată pînă ce sosi un autobuz. Scoase bilet și încercă să intre în vorbă cu taxatoarea. Era una tînără, cu părul roșcat.

Roșcovana nu-i dădu nici o atenție. Se uita într-una la retrovizor, zîmbindu-i șoferului în oglindă. În rest, nu se mai afla nimeni în autobuz, astfel că bătrînul se așeză pe banchetа din spate, cea de deasupra motorului, unde era mai cald, deși zdruncina. La urma urmei, zdruncinătura era bună, îi împiedica să adoarmă. Afară doar că pînă în centru, la cofetărie, îi scoase sufletul. Dar nu-și schimbă locul.

Rămas singur în stradă, încercă să zărească prin vitrina aburită a cofetăriei dacă se mai află cineva acolo, înăuntru. Se afla. Bătu în geamul ușii, i se deschise, și atunci păși înăuntru. Era cald. Și era lumină multă, iar Tuli îi sări de gît, îmbrățișîndu-l strîns. Apoi începu să țopăie de jur-împrejurul lui, trăgîndu-l într-o parte și alta.

— Stai, tu, nebuno! — rîse el, chinuindu-se să-și păstreze echilibrul. Tulico! Stai la un loc!

Răsucindu-l în fel și chip, fata îl împinse pînă în dreptul unui scaun. Abea răsuflînd, Borlovan se lăsă să cadă pe el. Deși nou, scaunul trosni din toate încheieturile.

— Îți fac o cafea! ginguri fata, și se strecură în dosul tejghelei.

Începu să miuiască, pe rînd, manelele acelea strălucitoare, iar bătrînul, privind-o nu-și putu ascunde un sentiment de mîndrie.

— Astăzi ai întîrziat. De ce? — îi întrebă fata.

— Ei, așa. Așa s-a întîmplat astăzi — mormăi Borlovan. Am stat după un mărfar. Tu cum te descurci?

— Bine. M-am obișnuit. Vasileasca e foarte bună cu mine.

— Cine e Vasileasca asta?

— Cum, cine? Responsabila noastră! Ți-a fac dulce? Ei! Taiă! Te întreb dacă să ți-a fac tare dulce!

— Ce să fie? — întrebă bătrînul.

— Cafeaua. Să ți-o fac dulce, da?

— Cum crezi tu, Tulico.

Îi puse șase bucăți de zahăr. Apoi adaugă cîteva picături de rom. Bătrînul nu mai înțelese ce făcea ea acolo. Observă doar eticheta galbenă, a sticlei, apoi simți aburul sub nas.

— Vasileasca are niște pantofi teribili! — vorbea Tuli. Niște pantofi cu toc ascuțit, cît toc cui!

Bătrînul învîrtea lingurița în ceașcă. Învîrtea lingurița și tresări deodată:

— Nu, nu dorm — zise el. Și bău. Puah! Tuli se așezase dinaintea lui.

— Ce s-a întîmplat? — întrebă ea, îngrijorată. E prea amară?

— E prea dulce, fetița! Zise Borlovan. Dar e bună. E bună și caldă.

— Teribil, ce pantofi are Vasileasca!

— Întotdeauna închizi atît de tîrziu?

— Nu. Dar astăzi am și spălat pe jos, sînt de serviciu. Vezi că versi alături! Ce e cu dumneata, tată? Tată! Ce e cu dumneata?

— Nimic, Tulico. Ce să fie? Atît doar: asta! Zici că merge. Zici că te descurci acum, da? Ei, așa-i întotdeauna! La început e mai greu. Cînd fei banii?

— Marți.

Fata se bucură:

— Sînt primii bani pe care îi cîștig, așa-i?

— Primii. Să-i duci maică-ti, pe toți.

— Vasileasca... — îndrăzni fata.

— Pe toți — zise Borlovan. Ce e cu Vasileasca? Pe toți, da! — continuă. Vasileasca! Cine e Vasileasca asta?

— Of, tăticule! Ți-am spus: responsabila. Îi venea să plîngă de ciudă:

— Aia, la care am fost noi la nuntă!

— O vacă — murmură Borlovan, privind în altă parte.

Fata nu-l auzi.

— Și-a luat pantofi cu toc cui. O frumusețe de pantofi! Ar trebui să-mi cumperi și mie o pereche de pantofi cu toc cui, tată! Acum sînt mare!

— El, doamne! — zise bătrînul. Prin cîte trece omul! — și zîmbi.

— Vreau pantofi cui! — scînci Tuli. Vreau!

— Ce vrei? — o întrebă Borlovan.

— Tăticule! Dumneata ești... ești foarte obosit, nu? — observă ea.

În ceașcă nu mai era cafea. În ceașcă nu mai era nimic. Nu mai era nimic, doar o ladă, acolo, alături de ceașcă, pe masă. Era ceva acolo, pe masă, iar asta era lada lui. O deschise. Scoase un măr. Un măr mare, roșu. Îl adusese ei, din Obreja, și Tuli mușcă cu poftă. Apoi închise lada la loc.

— Îmi iei? — îl întrebă ea, cu gura plină.

— Cu să-ți iau?

— O pereche de pantofi cui. Îți mai fac o cafea?

— Nu, mulțumesc! A fost foarte bună, fata taiii, dar acum hai să mergem.

Se ridicară.

— Vasileasca — zise bătrînul, fără nici o noimă. Mda! Vasileasca, aia cu nunta de anul trecut! Aia, de era responsabilă! Mda, aia! Ce zici că e cu Vasileasca asta?

— Hai, tată! Hai, că e tîrziu. Uite, trebuie să închid — vorbi fata, cu glas străin.

— Aia, da! — mai lăcu bătrînul.

Pe străzi, către casă, singuri ei doi. Și cu ei — zăpada. Umbla poticnindu-se.

— Dar ninge, domnule! — se miră el într-o vreme. Și o prinse pe fată de braț, strîns. Am dat peste o vacă — mai zise. Dar fata nu-i ascultă.

Se descălțară în bucătărie, amîndoi. Se strecurară în casă, bătrînul se opri în dormitor, iar Tuli trecu dincolo și aprinse lumina. O auzi cum se dezbracă. Se dezbrăcă la rîndul lui, și se vîri, încetișor, în pat. Femeia nu se trezi. Se răsuci numai sub plapumă; se întoarse pe partea cealaltă și rămase nemișcată.

De aceea, se miră foarte mult, cînd, tîrziu, simți în întuneric brațul ei gol, așezat peste piept.

— Ai venit? — îi șoptea ea mereu, în ureche. Iar răsuflarea îi mirosea a casă, a căldură, și a femeie. A casă obosită, a căldură moale, și a bătrînă trează; a bătrînă bună, cu care te poți înțelege oricînd...

Apoi se dădu jos din pat și se îndreptă către bucătărie; i se făcu sete. În drum deschise ușa de la camera fetei și privi înăuntru. Tuli dormea dusă, dezvelită aproape cu totul. Plapuma alunecase pe covor. Se strecură în vîrful picioarelor.

În bucătărie era frig. Era atît de frig, încît mîna lui începu să tremure și, o dată cu mîna, începu să tremure și paharul așezat în chiuvetă, sub robinet. Apa curgea bolborosind. Curînd, se revărsă peste marginea paharului. Și-o aminti pe Tuli dormind.

— Mi-a crescut fata, mare! — își zise. Iar apa se revărsa peste marginea paharului. A crescut, și eu n-am avut habar de asta!

Bău. Apa rece, îl făcu să se scuture. Și abea atunci simți oboseala. Abea atunci simți cum oboseala asta nemaipomenită îl dărîmă, îi înmoaie oasele, îl face să șovăie. Abea mai ajunse înapoi, în pat. Femeia nu se trezi. Perna era rece, se răcise între timp, iar femeia dormea, și numai el, el singur, știa ce se petrecuse în seara aceea.

— Mda! A crescut mare. Trebuie să-i cumpăr o pereche de pantofi cui! — spunea cineva în el.

lumina toamnei

Va fi o zi cînd aerul va deveni puțin
și nemișcat în albul de mesteceni,
și frunzele se vor lovi țipînd
de-acoperișurile toamnei.
Peste neliniștea soldatului ce-așteaptă
bătaia sufletului va suna.
Vor crește frunze-n noi, soldații singuri,
rămași nebănuiți pe vremea rea —
pe fronturi despărțite,-ntre mesteceni,
lumina toamnelor ne va apropia.

salcîmi

Salcîmii rup în vînturi lumina din amiezi
și cîntecele frunzei se adîncesc în fum,
salcîmii rup pe cîmpuri alge verzi
și se-mpletesc pe gîndul meu, acum.

Aer rotindu-se înalt, fără cuvînt,
ca un reflux de ape sorbindu-mă ciudat,
salcîmii cresc cu-atîta lumină în pămînt
trecînd prin anotimpuri repetat.

ION PANAIT

TREI SCHIȚE DE VASILE BĂRAN

pomii

Furesem un copil cînd cumpărasem din tîrg tot felul de pomi: meri, cireși, peri, duzi, și caiși, subțiri și delicați, mai mult niște nuiele. I am săditîn rînduri, o zi întreagă, și de atunci coboram în fiecare dimineață la ei să văd dacă s-au prins. Niciodată unui lucru nu i-derisem atît de mult să aibă ochi să pot privi în ei.

Căram cu căldarea apă și îi udam să se prindă mai repede dar zilele treceau și eu n-aveam niciun semn dacă s-au prins sau nu. Pe unii i-am scos din gropile umede și le-am căutat rădăcinile și i-am pus dezamăgit la loc.

Toată viața mea din zilele acelea avea acest țel al înrădăcinării și, uneori, pînă și noaptea, împins de vise, intram pe furiș în grădina din spatele casei pipăindu-le crengile fără muguri. Și mi se părea că în loc să crească, pomii se subțiau și se strîngeau și eu încercam să aflu acel ceva care-i înăbușea.

Curînd, nu știu nici eu cum, am dispărut din locul acela. Cînd m-am întors, înconjurînd pe jos globul pămîntesc, pomii crescuseră înalți, mult mai înalți decît mine, de 5 și 6 ori mai înalți decît mine.

Erau alți pomi, puternici, cu totul alții și nici nu i aș fi recunoscut dacă nuielele acelea de început n-ar fi rămas zidite-n mine ca niște vene ale sîngelui, ca propriile mele vene.

Întîlnirea avea loc după mulți ani, pomii nu mai erau nici ei copii, intraseră în problemele grave ale vieții, născuseră ei înșiși viață, și îmi dădeam seama că n-ar fi putut crește așa decît plecînd de lîngă ei.

lumina galbenă

Fata era inventată de el, așa cum dorea ei să fie o fată. A cunoscut-o nici ei nu știa cum, între soare și ploaie și ochii ei erau ca niște minuni ale cerului prin care privește el lumea.

Ea iubea un băiat și ei i-a spus că poate iubi pe oricine, dar să vină la ei duminică, fiindcă duminică ei o va aștepta cum n-a așteptat pe nimeni, niciodată.

Și ea a venit, și el s-a mirat atît de mult că a venit încît, vrînd să-i scrie pe o hîrtie tot ce simțea ei în clipele acelea, tot ce dorea el a-i spune, nu mai știa cum se desparte a de i.

A venit așa cum era, galbenă de lumina părului galben, și a vrut să plece cu ea să se plimbe pe toate lacurile cu a mie și una de bărci, și de marea fericire a gîndului a vrut s-o sărute și fata a dispărut lăsînd în camera lui, pentru totdeauna, lumina aceea galbenă pe care n-o poate lăsa nici soarele.

întîlnire

Pămîntul era luminat de undeva de dedesupt, de parcă un locuitor de la antipod și-ar fi pierdut cali și îi căuta cu un reflector. Așa avea el senzația în clipa aceea colorată de fericirea așteptării. S-a întins pe spate în fînul înalt privind cerul care luase forma chipului sau. Cînd a venit i-a simțit mai întîi umbra și s-a ridicat, sărind. Se schimbase mult, și ea i-a spus lui același lucru; dintre miliardele de celule care le alcătuiau trupurile doar cîteva mai păstrau vîrsta amintirilor lor.

Au rămas în picioare privindu-se puțin speriați și își dădeau seama că, întîlnindu-se, distruseseră o imagine în care crezuseră. Nu erau ei aceia la care s-au gîndit. În locul lor, în clipa asta unică și pură, țăcută din speranță, și foc, veniseră niște personaje peste măsură de curioase și pline de prudență: vai, vai cum a trecut vremea!

S-au despărțit călcînd ușor lucerna, fiindcă se știe: pădurile au urechi și cîmpul ochi.

ceas bătrîn

Ceasul, mamă, ceasul bătrîn e bolnav,
Timp neoprit îi pustiește cadranul,
Cine trece prin dreptul orelor lui
Cu cîțiva pași își asfințește anul.

Ceasul bătrîn, mamă, răstoarnă-l în iarbă
Ceasul bătrîn — inima șubredei case —
Frunzele verzi se vor încrucișa pe cadran
Arătînd ora trei, ora cinci, ora șase...

Nu e ceață, mamă și nici noapte nu e!
Trece-n văzduhuri o aripă lungă,
Ochii tăi vor lovi mîine la fel
Fiece lucru pe-o dungă...

Adu-ți sufletul lîngă țărmul cîmpului,
Clatină brațele iernate pe-o parte —
Ierbile îți vor sprijini pleoapele-n somn
Și legendele vor trăi mai departe.

Mai arde, auzi cum mai arde — aripă-n vînt,
Împinsă de-a dreptu-n lumină —
Sufletul tînăr, al meu, desfăcut,
— Steag năpustit din rădăcină —

Mai e apă, mai e drum neumblat,
Soare mai e să respire pe lucruri,
Tu vorbești pămîntului farmece simple
Timpul meu tînăr să-l bucuri...

...lar ceasul bătrîn cu ore căzute
Răstoarnă-l în ierburi curate —
Frunzele verzi îl vor sparge mărunt
Arătînd orele-ntregi, orele toate...

GHEORGHE ISTRATE

externe

COMENTARIU

dosarele

Am decupat din ziar, și păstrez încă pe masa de lucru, o fotografie : patru pușcași din infanteria de marină a S.U.A. duc spre tortură un grup de tineri patrioți sud-vietnamezi. Goi, cu mîinile legate la spate, condamnații înaintează, urcînd, ca spre a Golgotă, uniți între ei prin tringhia care trece pe deasupra de umeri, înlănțuindu-le gîtul. Rasterul e prea mare și-mi șterge din detalii. Nu găsesc însă pe fața niciunuia disperarea. Probabil că astăzi sînt morți...

Reexaminez clișeul, atent, încercînd să ghicesc din mișcare și gest profesiunea acestor tineri. Nu știu cu ce se ocupau, dar sînt sigur că nu erau soldați. Au devenit după aceea ; pentru că au simțit că nu pot face altceva. Iar azi, probabil, sînt morți...

Pun lîngă fotografia lor imagini din Washington, din Roma, din Londra. Zeci de mii de tineri, asemeni celor dispăruți, duc pe brațe lozinci antirăzboinice, fluturã steaguri sau poartă prin noaptea celor trei orașe tăcîi aprinse. La Londra, vîntul dinspre Tamisa lungește flăcările, transformîndu-le în panglici. Cred că generalii americani experți în psihologie au ocolit aceste fotografii. Profesia i-ar obliga să le înțeleagă și ei nu pot să facă așa ceva : sinceritatea ține de civilizație. Ca experți, ei nu pot înțelege semnificația torței. Cînd, luna trecută, cei trei tineri cetățeni americani, doi băieți și o fată, și-au îmbibat hainele cu benzină și și-au dat foc, devenind torțe vii și prăbușindu-se, sub ochii îngroziți ai trecătorilor, experții lui McNamara n-au avut explicații. Dar ei muncesc, tatuși. În fiecare zi triază și adună-n dosare comunicatele de pe front, încercînd să le claseze cît mai exact cu putință. Pînă acum, primul scop urmărit de aceste clasări pare să fie informarea eronată a poporului american. După datele lor tactice, cînd e vorba de inamic, în linii, cînd e vorba de pierderi proprii, Vietconaul nu ar mai exista. Mc Namara a făcut încă zilele trecute o călătorie la Saigon, mult mai des decît era prevăzut, cu aparatele de fotografiat bine ascunse pe ofițerii americani (cercetați, cîntăriți cu centimetru puțin și înțelepți cercetătorului, cu detectorul de minciuni). Vietconaul există. Indirect, dosarele specialiștilor americani vorbesc și despre asta. Coci, în ochii americanilor, ar fi dovada supremă că se merită să fie o secțiune de linie de cînd se duce acest război : pînă la una, a două. A patra nu există, încă. Dar generalul William Westmoreland, comandantul forțelor americane din Vietnamul de Sud, a presupus : poporul american nu trebuie să se obișnuiască cu o victorie rapidă, căci — o spune el — „va fi un conflict lung și trebuie să fim pregătiți să acceptăm pierderi lungi".

E o avertizare care nu ne-a reținut pe experți și pe dosarele lor. Pentru marea finanță americană politica războiului de acum e afaceri de afaceri. Bombardarea Vietnamului de Nord, în ofensiva de escaladare, ce reprezintă, după opinia experților, faza a doua a luptelor, înseamnă comenzi. Una după alta, după cum are loc și semănarea bombelor, ajunsă deja în suburbiile orașului Hanoi.

Există, e adevărat, și alte dosare. Avionul care l-a dus însă pe McNamara la Saigon nu a făcut niciodată ruta spre Geneva. Dosarele și acordurile de acolo stau în arhivă. Pentru a lăsa timp să se facă o ofertă. Care va putea fi considerată orice. Dar niciodată mesaj de umanitate.

DARIE NOVĂCEANU

ENDRE SZÁSZ (R. P. Ungaria) — OCTOMBRIE

CORESPONDENȚĂ DIN PARIS

Toți o fost bătălia surdă a cerneli : de la pagina cărții la afișul reclamei. S-a etalat pînă și pe trotuare tot ceea ce editorii au pregătit în surdină, sperînd în miracolul rețetei. La Paris sînt așteptate marile premii literare. Cine va ieși din anonimat ? Care vor fi învingă și care învinșii ?

Cu renumitul calm — și cu seninătate ! — Academia trebuie să dea tonul. Și l-a dat Jean Hanoun a obținut marele premiu al romanului pentru cartea sa unanim apreciată „Capul lui Herbelean" — Ed. du Seuil (Herbelean, un fermier, își vinde calul, dar cuprins de remușcări pornește în căutarea patrupedului iubit, trimis de-un negustor spre abatoarele Parisului. În căutarea sa surdă, dispersă, Herbelean este urmărit de imaginea fiului plecat fără întoarcere la treizeci zădărnicie. Semnele zădărniciei țăranului între timpanul realului și tărîmul de vis transfigurează alegoria, prilejuind autorului o subtilă analiză psihologică. Dar verdictul Academiei n-a ținut spiritele, s-a urmărit alterna. Și nu mult. Cu scroc dinainte stabilit, însă, în adunarea, sora 11/61, premiul Goncourt...

Marcel Proust, încă o dată pățit, plînă de curiozi. Unii — turiști americani — interesați nevinovați, dară nu numai ei o bătălie care l-ar interesa (un Tătăicos confrate pretinde că a fost întrebat de cineva dacă nu cumva Goncourt este vreun industriaș care dă fabricant, dar afișul că nu este vorba decît de un premiu, a stîrșit prin a se interesa dacă acesta se dă în toată lumea adăugînd în șoaptă că Flash-urile se declanșate asupra întrării hotelului unde a apărut președintele Academiei Goncourt, anunțînd că scrutinul „celor zece" a decis : Jacques Borel, asistent romancier „L'Adversaire" (Gallimard) este laureatul anului 1965. În continuare, Francis Ambrière, președintele juriului Renaudot vestește că „Fratele mai mic" al premiului Goncourt se cuvine lui Georges Pérec pentru romanul „Les Choses" (Julliard)."

Alea, iacta est !

Romanul lui Jacques Borel nu este al unui nemuritor. El a stîrnit neînțelegere în ultimele două luni, de cînd „L'Adversaire" a apărut la Gallimard. Borel poet, Borel critic și istoric literar are predilecție pentru Verlaine, modest și serios cum se cade unui profesor de liceu ce se află — sau este în curînd la pensie.

„L'Adversaire" este un roman autobiografic. Autorul a mărturisește. Criticul Fr. Nourissier (Nouvelles littéraires) îi caracterizează succint : „O sinteză, o succesiune infinită de reflexii în timp, a cercului a curselor unui viață, dar nu o rememorare a istoriei sau societății".

Cîștigul este martorul confesiunii unui tînăr pentru în clădirea sa lăuntrică, cu înțelepciune în vîrsta matură. — o tînără singurătate de dorința de a se explica.

Georges Pérec, laureatul premiului Renaudot, este un tînăr cercetător la Centrul Național de cercetare științifică, psiholog sociolog. (Literaturii îi face rareori hatîrul unor consfințe publice, îndeosebi în operațiile artiștie critice și rieuri). Romanul „Les Choses" vădește încă preocuparea și pasiunea sociologului. Lucrarea este profund contemporană cu mișcări și problematica socială. Autorul ține de aceea să fixeze precis în timp acțiunea, subiectul fiind-și romanul „O istorie a anilor '60".

Drept tradiționala răsplătire de pasul (pentru a lăsa timp criticii și reclamei să vorbească tot ce se cere și se vrea) tînărul Georges „Renaudot" alte două premii literare franceze sînt lansate cu forța artileriei grele : „Femina" și „Medicis".

Premiul „Femina" format din cele „zece doamne de litere" (și cîteva consilieri sînt cei mai renumiți critici literari a fărul o alegere surprinzătoare, declarînd pe Robert Pinget (născut în 1919, cu romanul său „Quelqu'un" (Ed. Minuit). Scriitorul aparține, declarat, grupului „Noul roman". Este unul recompensa premiului „Femina" un semn de revoltă, în atenția publicul, a curentului care a dat în ultimii ani cele mai bune cărți ale momentului ? Teoretic, autorul este pentru „noul roman" (fiindcă din Samuel Beckett maestrul său), dar volumul premiat se depărtează de principiile esențiale ale acestuia, apropiindu-se prin conținut, de eroului clasic-realist.

Premiul „Medicis" a fost decernat unui Gallo, René Victor Pilhes, pentru primul său roman „La Gloire de Victor" (Ed. Du Seuil). Alexandrin cărții e situația degradată de împrejurări create și întreținute în jurul unui bastard. Romanul este pustiit de eroismul mediocrilor, pînzeriți pe sfîrșit, lăsînd în viață eroului și de vinul său.

Marți, 7 decembrie, Ministerul Afacerilor Culturale a decernat „Marele Premiu național al literelor" lui Henri Michaux, pentru întreaga sa creație poetică.

CLAUDE EMMANUEL

mozaic

Nouă poeți sovietici au fost oaspeții cititorilor parizieni. Sosirea lor în capitala Franței a coincis cu apariția în editura „Seghers" a volumului de „Poezie rusă", importantă antologie bilingvă datorată Elzei Triolet și unei grupe de traducători, cea mai mare parte dintre ei poeți. Între invitați, presa franceză i-a anunțat pe Ana Ahmatova, Bela Ahmadulina, Andrei Voznesenski, Alexandr Tvardovski, Leonid Martinov și alții.

„Împotriva curentului" de Mary Mc. Charty este un eseu. Lucid și salubru. Eficient. Romanul este Dickens, Balzac, Tolstoi. Întîmplări care aparțin unor oameni. El se situează la intersecția imaginației cu realul. Aceasta este o necesitate. Autoarea se declară dezamăgită de faptul că noul roman a suprimat echilibrul dintre ficțiune și realism. Problema este interesantă, servită de inteligență și vervă stilistică.

Cercul de cultură și de relații internaționale (Circolo di cultura e di relazioni internazionales) din Calabria a decernat marele său premiu pe anul 1965 unor scriitori francezi. Aleșii sînt Jean Guehenno și Henriette Charasson pentru ansamblul operei lor critice.

Bucătăria literară, dineuri plasate sub patronajul gastronomic al unor autori celebri, feluri de mîncare descrise în opera scriitorului ales etc., etc. — ultimul snobism literar al New York-ului. Între eruditi, moda a fost lansată de scriitorul Craig Claiborne, care a oferit un dineu Proust. Au fost apoi dineuri Byron, Virginia Woolf. Cucerită de succesul acestei savuroase inițiative, New York Times, în suplimentul ei de duminică, publică „Rețetele literaturii". „Nu s-au sfîrșit încă toate sosurile pentru literatură" conchide autorul notei din „Figaro litteraire".

Toate recordurile literare au fost bătute ! O carte scrisă în cincisprezece zile. Tipărită în trei. Vîndută în librării, comentată. Autorul, Jacques Pierre Anette. Editura — „Mercure de France" care a hotărît pe loc să-l publice în colecția „L'initiale", rezervată debutanților. În urmă cu două luni și jumătate, tînărul autor nu scrisese încă nici un rînd și iată, cartea lui se află deja în atenția criticii. Este o editare mai mult decît spontană. Și toate acestea din cauza... filmelor lui Jean-Luc Godard pe care le adoră.

— Am vrut să fac într-o carte ceea ce Godard realizează în cinema, a declarat presei franceze tînărul autor, student la Caen. Vreau să transmit literaturii mobilitatea extraordinară a cinematografului. Să creez un stil „filmic".

În legătură cu conținutul cărții însă, autorul a declarat semnificativ : „Îmi plac două fraze, doar, iar una îi aparține lui Rousseau".

Societatea științifică din Torun a editat lucrarea lui Arthur Hutnikiewicz, „Principalele teorii și programe literare ale secolului XX". Legată de o tematică înrudită, „Principalele probleme ale cunoașterii literaturii" de Henryk Markiewicz a fost publicată de editura literară din Cracovia.

ECOURI, în presa franceză, ale celui de-al treilea Festival internațional al teatrelor de marionete de la București : „Nouvelles litteraires", nr. 4, noiembrie 1965. Citîm din articolul „Pentru un teatru de marionete" semnat de Paul-Louis Mignon : „Românii sînt buni organizatori"... „Reprezentațiile, zi de zi, au oferit o panoramă semnificativă, fără îndoială, și instructivă în ce privește arta marionetelor astăzi în lume".

„Totuși, nu se pot pune pe același plan realizările occidentalilor cu cele ale artiștilor din țările de democrație populară. Primele sînt opere ale unor artiști care lucrează individual sau cu un singur partener : celelalte sînt ample punere în scenă, animate de echipe cu mulți manipulatori"... „Trebuie să recunoaștem, responsabilii acestor ansambluri au știut să profite de posibilitățile de muncă ce li s-au creat pentru a se exersa. Concepția și animația spectacolelor lor au manifestat dorința de a comunica universului de marionete un relief special."

„Valoarea plastică a păpușilor și a elementelor decorative ajută la cultivarea sensibilității și fanteziei artistice. Tocmai aceasta a reușit teatrul „Țăndărică" din București, cu „Amnarul" de Ștefan Lenchiș, după un basm de Andersen. Calitatea piesei a punerii în scenă, muzica lui Pascal Bentoiu, decorurile lui Ștefan Hablinschi, atestă inteligență, grija minuțioasă ca și talentul cu care reprezentația a fost pregătită."

„Întîlnirea de la București a dovedit cum spiritul, invenția, sensul poeziei pot fi puse în valoare atunci cînd artistul este în măsură de a munci în cele mai bune condiții materiale".

„Un festival ca cel de la București este pentru noi a datorie."

O interesantă paralelă între mitul antic al lui Prometeu, aducătorul focului între oameni și o încercare modernă de redimensionare a eroului pe coordonatele contemporaneității, încearcă scriitorul cehoslovac Pacorn în libretul la opera „Focul lui Prometeu" a compozitorului Ian Hanuș. Modalitatea stilistică a textului inscriindu-se aderea în demersul fantasticului a găsit drept corespondent al expresiei sonore, muzica electronică.

„Trei vieți pentru libertate" se intitulează cartea ziaristului american de culoare, William Bradford Huie. Într-un mic oraș din Mississippi, doi albi și un negru, membrii ai unei asociații antisegregaționiste luptă pentru demnitatea comunității negre. Arestați de poliția statului, ei sînt predați apoi oamenilor Ku-Klux-Klanului și asasinați. Cartea este obsedantă, violentează conștiințele, ustile închise ale indiferenței, amintind că problema negrilor este mai ales a problemă a oamenilor albi.

Cunoscuta revistă literară franceză „Cahiers du sud" a publicat în numărul ei dublu, 383—384, un ciclu de zece poeme de Ion Vinea precedate de o amplă prezentare a autorului. Atît vibrantele elogioase prilejind creația lui Vinea cît și tălmăcirea reușită a poemelor, se datorează poetului Claude Sernet.

Recent, editura „Masson" a tipărit „Invitație la civilizația engleză" de Henri Kerst. Critica literară apreciază cartea drept una dintre cele mai bune opere de informație de acest gen, existente pînă în prezent, privind evoluția Angliei de la epoca Britaniei celtice și pînă în zilele noastre. Bilanțul alcătuit de H. Kerst este vast. El înglobează istorie, geografie, date politice și economice, informații de artă, scrisori, relații de viață cotidiană : sport, radio, televiziune. Imaginea în ansamblu este a Marii Britanii de la vikingi la Churchill, păstrîndu-se consecvent marca de pozitiv sau negativ a realității.

Le-a imprimat pe discuri „Melodii și Arioase" de Rimski-Korsakov în interpretarea lui Boris Cristof. Partitura muzicală ilustrează poeme din Lermontov, Byron, Heine, Maikov, Meia și mai ales Puşkin (șase poeme). Interpretarea părții vocale a găsit în Boris Cristof un solist dramatic ideal, explorînd cele mai delicate nuanțe ale melodiei, de la paroxism la fraza lirică. Trei Arioase (pe text de Puşkin) sînt acompaniate de orchestra Societății de concerte a Conservatorului din Paris, dirijor Andre Cluytens.

metaforă și metamorfoză

Limbajul metaforic este apanajul exclusivist al umanității. De aceea, metafora, în accepția largă a cuvîntului constituie un mijloc primordial al artei literare. Poezia și proza tuturor timpurilor au folosit metafora pentru a exprima răspunsuri la problemele fundamentale ale existenței omenești. Literatura europeană contemporană, pornind de la spectacolul sumbru oferit **illo tempore**, de forțele malefice ale fascismului în ascensiune, de mașinismul care amenință să strivească și să devoreze omul, de înstrăinarea progresivă a ființei umane într-o lume haotică, a recurs adesea la exprimarea indirectă, la alegorie, parabolă sau simbol, la toate aceste varietăți ale metaforei. Tragismul crispat al lui Kafka, disperarea sa radicală, singurătatea sa irevocabilă și-au aflat în metafora simbolică o cale majoră de exercitare a demersurilor artistice. După cum Karel Čapek, neliniștit de elefantiaza tehnicismului și invazia forțelor obscure, subconștiente, a utilizat, în unele din viziunile sale fantastice despre viitorul omenirii și civilizației, parabola și surorile sale din recuzita metaforei.

Omul este unica făptură capabilă de exprimare metaforică. Metaforele sale își pot însă împrumuta elementele constitutive și din regnul animal, inferauman. Procedeul e străvechi, de la basmele populare și fabula esopică. În literatura secolului XX, el a atins un înalt grad de virtuozitate datorită și celor doi prozatori praghezi. În epica lui Kafka, întîlnim, cu funcție simbolică, o faună variată. Čapek aduce pe scenă o specie de salamandre ce păreau de mult fosilizate, travestește societatea timpului într-o lume de insecte, furnici și fluturi, iar în duioasele sale **Povestiri** dăm peste un cîine care visează o epocă de aur, paradisiacă, în istoria cinească. Motivul este reluat, într-un cadru fantastic, de Clifford Simak, într-o fastidioasă povestire de tip **science-fiction**, în care descifrarea unor ieroglife transmise de cîini, atestă o perioadă legendară cînd specia canină, mult mai evoluată, înmagazina făptura decadentă și inferioară a omului. Șobolanii lui Camus, **furnicile argentiniene**, ale lui Italo Calvino îndeplinesc o funcție simbolică, de asemenea, cu o finalitate social-istorică determinată.

Pe lîngă realitatea **infra-umană**, proza contemporană a creat și un univers **para-omenesc**. E dificil a a stabili o tipologie completă a acestui univers. **Mașina-gînditoare** a invadat literatura o dată cu genul **sciene-fiction** care a vulgarizat cuceririle științelor fizicale și ale cibernetică. Același gen de literatură e de asemenea populat de ființe de **origine extraterestră**, în felul marțienilor. De astă-dată, astrofizica a fost pusă la contribuție. Para-umanul se poate realiza printr-un accident biologic ca în **Toba de tinichea** a lui Günther Grass. Dar și datorită simplului spirit inventiv al omului ca în piesa **R.U.R.** de Čapek, unde un savant descoperă secretul fabricării materiei vii. În **Cavalerul inexistent**, Calvino ne prezintă un scutier, Gurdulu, pentru care metamorfoza e însuși sensul existenței sale.

Infra-umanul, zoomorful, ca simbol artistic, poate să aibă un accent etic, social și uman diferit. Animalul poate simboliza un **fatum** tragic, degradarea omului, dar și o existență necontaminată încă de îndoieli și contradicții, perfectă în vitalitatea ei suficientă sieși. Indiferent însă de funcțiunea artistică și etico-umană, pozitivă ori negativă, pe care joacă simbolul infra [illegible] de [illegible], de [illegible] [illegible] [illegible]

nicolae iorga

glose despre prozator

Citită astăzi, proza lui Nicolae Iorga (însemnări de călătorie, portrete, memorii)[1] își păstrează întregul farmec și seducția unui stil în retorta căruia s-au topit și avînturi oratorice și indelebile daruri de narator. Experiențele poetice și teatrale, mai puțin izbutite, sancționate cu severitate în epocă, erau însoțite de timpuriu, cu proiectul de a cultiva o proză programatic realistă, în anii studiilor pariziene cînd, asemenea lui Delavrancea care visa, între zidurile sure ale Luteției la iernile fastuoase de acasă, din cernerea cărora avea să răsară silueta tragică a Sultănicăi, tînărul istoric schița viața botoșăneană din anii copilăriei. „Da, un roman, un roman contemporan și realist, de vreo două sute de pagini"[2], hărăzit tăcăilor din cămin după lectura unui capitol, încheiată cu apostrofa caustică a unuia dintre ei: mai necruțători audienți: Caragiale. Tentativa epică (al cărei pitoresc își prelungește urmele paletei în autobiografia de mai tîrziu) va fi părăsită în profitul notațiilor de peregrinări europene, fără ca aceste pagini să domolească patimile criticii sau să tulbure indiferența: „dar cine să se oprească atunci asupra unor asemenea încercări ale omului pe care toată tînăra literatură, recomandată și ajutată de dînsul, îl renega cu patimă și pe care vechii prieteni, despărțiți de scrisul literar (...) îl uitaseră cu totul", va nota marele bărbat în 1934[3]. „În cea mai sălbatecă tăcere", el persista totuși, „făcînd apelul suprem la urmași". Cită dreptate avea, o atestă interesul crescînd tocmai pentru acest capitol al unei imense opere și apariția, imineniă, a unei antologii ce însumează și dovedește calitățile unui prozator plin de șevalet. Dar el s-a bucurat și de pledoarii favorabile, rostite de acad. Perpessicius sau de Tudor Vianu. Ultimul subliniа **„puternicul temperament de scriitor"** al celui ce **„a primit în sine și a fructificat mai toate directivele stilistice ale veacului al XIX-lea"**[4]. Într-o sinteză cu totul personală. În admirabila diagramă a perioadelor acestei proze, în descifrarea profilului de „moralist" în sensul clasic al termenului, în știința (cum numai Tudor Vianu a avut-o) de a găsi două-trei din fragmentele cele mai semnificative ale unei arte, capabile să reconstituie armonia și liniile înaripate ale partiturii, capitolul din **Arta prozatorilor români** proba cu mijloacele științei ceea ce, încă din 1922, intuiția artistică a lui Tudor Arghezi concentrase cu o alchimie numai lui cunoscută, definindu-l pe Iorga, drept **„fierbintele scriitor al unei limbi în vivătate."**[5]

Fără îndoială că cea mai frumoasă dintre prozele lui rămîne **O viață de om, așa cum a fost** și mai cu seamă cei dintîi volum, al copilăriei și tinereții, unde ideea de confesiune e mai aproape de transfigurarea artei și mai străină de umbrele polemice și ale rătăcirilor ideologice, care cad peste volumele următoare. Interesînd mai mult pentru documentul de istorie a unei epoci, cît și pentru descifrarea complexei probleme „sămănătoriste", în climatul spiritual al unei epoci desenate cu vigoare dar și cu o mare patimă, paginile acelea au mai puține contingențe cu proza artistică. În primul volum, însă, sînt căutările pline înfiorate ale unei ascendențe (ce-și vor vărsa în personalitatea tînărului botoșănean nu puține aluviuni cărturărești), portretele de un tragic dulce ale părinților, evocările peregrinărilor de familie sărăcită, dintr-o casă în alta, tot mai mult către mahalaua nivelatoare. Apar figuri de unchi și mătuși bizare, acrotind o copilărie plină de privațiuni, în decorul unor **„odăi umbroase, cu miros de sulcină"**, încărcate de tablouri istorice (Carol I al Angliei cu scufarul, Maria Stuart **„punîndu-și gîngașul gît pe trunchiul călăului"**, **„un Napoleon cu vita rebelă pe frunte și cu dominatorii ochi albăstiri..."**) menite parcă să-i introducă pe copilul sperios în lumea ce-i va fi mai tîrziu atît de familiară! Dar erau și livezile de vișini și zarzări dominate de bătrînii nuci împrăștiind arome amare **„de profundă religiozitate pagină"** și vînzătorii de pandișpan și turtă dulce **„fiartă în miere, aromind a piper"** sau cozonacii moi, cu căciula prăjită **„sămănată cu migdale"**, casele din mahalaua încă patriarhală, pe scările cărora, în pacea care se cobora seara, copilul ascultă zgomotele confuze ale orașului, copleșite uneori de **„clapotul hieratic gheboase unde sluițele popa Ilie cel cu dar de hețe și dar de minuni..."** Vin apoi anii de școală, cu reflecții amare despre aceste **„murdare Bastilii"** ale unei adolescențe precoce și sensibile, întretăiate de icoana lumii vechi care i-a fost așa de dragă și la agonia căreia era martor, tocsinul războiului de independență, căderea Plevnei și ecourile ei într-un fund de Moldovă amorțită, casele cu toată istoria lor cam prolixă, în care amintirea copilului fuzionează cu datele recoltate de istoricul de mai tîrziu, umilințele condiției materiale precare, emoția primelor lecturi, cu descoperirea lumii romanului rusesc galeria dăscălimii de provincie, unde se amestecau pitorești figuri locale cu bieți emigrați polonezi sau francezi, o lume pestriță și înduioșătoare în dezarmarea ei la năzdrăvăniile și la cruzimile vîrstei. Unele din acestea sînt narate cu un rar simț al anecdotei și al umorului concentrat într-o sintaxă superbă. Dincolo de clocnirile cu școala și de incidentele unei biografii căreia i-a fost dragă lupta, se desenează de pe acum vocația istoriei. Revelația ei o are în clasa a VII-a, la lectura unei cărți care-i transmisese **„fiorul cum se poate scrie istoria, istorie însuflețită, singura de ținut în samă"** și decizia de a i se dedica **„atunci cînd în mine s-a trezit puterea de a mă pasiona pentru tot ce a fost uman în oameni"**. Profesiune de credință tulburătoare, întărită în descoperirea, într-o vacanță petrecută la moșia unui văr, a universului rural, cu amestecul de eglogă și tragedie pe care realitatea satului românesc de atunci îl conținea inseparabil:

„Am văzut lupul stînd vara cinchit în margenea lanului de popuși. M am culcat supt aria mirositoare de grîu auriț de care se înbeau bondarii grași cu aripile roșii. Am privit, nu fără gînd rău, la fetele voinice care cărau snopii cu cari meșterul clăditor făcea acoperișul trecătorului palat de spice, și le-am văzut din nou, le-am auzit strigînd și cîntînd — alteva decît Rodica lui Alecsandri! — în pratul ridicat de hatoza în a cării căsuță verde cite o hălaie nemțoaică de vîrsta mea urmărea cu ochii o rază de soare. Am asistat la prinderea în laz cu voiocul a nenumăraților pești de argint. Am văzut vinindu-se vrăbii cu ploale, și o cucuvae împușcată m-a privit cu desperarea ochilor ei galbeni; am cercat să cresc hecața rănită, căzută din stolul plecat spre lumină, și am jălit pentru celui isprăvit, lăsat să moară pe gunoale. În nopțile clare, țintate cu stele, mi-a țiuit în față focul care ardea cîlile unui proprietar nedrept (...) Dar am văzut și oameni venind încrezători la secoteală și plecînd deznădăjduiți că le-a crescut datoria. Am înțeles că sînt multe feluri de a măsura cu prăjina. Am scris-nit din dinți cînd biciul stăpînului a inconjurat trupul secerătorului înfricșat. Mi-am dat seama de ce vărul pleacă sara pe prispa din grădină, unde mergeau, de silă mai mult decît de voie, fete al căror farmec nu era de obrazul lui. Am plecat de acolo dușman al unei societăți sprijinite pe astfel de baze."[6]

Printre portretele excelente ale dascălilor succesivi, un Trehonțiu Laurian **(„hîrsutul, aspruI roman")**, Al. Brandiș, V. Burlă, Al. Philippide, sau al altora încă, scufundați în anonimat, se desprind, pe măsură ce anii universității ieșene și ai lărgirii orizonturilor îi pun în contact cu straturi tot mai variate și mai înalte, apariții fulgurante ca aceea a unui Eminescu bolnav, a unui Creangă grotesc, surprins la o adunare dăscălească, cea nobilă și de rară distincție a lui Odobescu **(„cu ochi albaștri vierii, de o femeină duioșată")**, a lui Caragiale, admirabilă prin intuiția incisivă, a lui Vlahuță (cumulativă și sintetică, prilejuindu-i lui Tudor Vianu o prețioasă pagină de analiză marginală), a lui Delavrancea și Duiliu Zamfirescu a profesorilor ieșeni, Aron Densusianu și Al. Xenopol, Dim. Onciu sau a celor de la universitățile străinătății, toate scrijelește cu repezi trăsături apăsate pe o hîrtie zgrunțuroasă. Se detașează, dintre ele, autoportretul adolescentului febril, hirsut de fervori contradictorii, surprins într-un moment de metamorfoze ce nu erau numai ale vîrstei; îl vedem astfel pe **„sălbatecul cu căciulă, cu guierul ridicat și achelarii funerarii, ipohondrul care întreba de două ori pe lună pe bunul doctor Riegler dacă moare ori nu moare"**, prefăcîndu-se **„într-un tînăr cu țînuta îngrijită, cu redingota de camgarn negru, cu pantalonii strălucitori de dungi roșii de mătasă, fabricație a creștinului Hirsch din piață, solemn ca un vechi diplomat"** lunînd drumul Parisului și al marei lui cariere științifice. Parisul, atît de prielnic și atît de decisiv, pe care nu l-a iubit totuși, cum nu-l iubiseră Alecsandri sau Delavrancea. Îl evocă în pagini de viziuni grozave, ca un infern al lui Dante, cu descinderea înduioșătoare **(„mă văd încă plecat ca din cer, cu pălăriuța mea cenușie, cu fulgii unei bărbi începătoare, cu ochii aperiați de acest indescriptibil haos, în Parisul de la sfîrșitul veacului trecut...")** și cu rarele momente de pace, seara, cînd, după istovitoarea muncă de bibliotecă, se regăsea în cămăruța de student, cu cărțile **„pescuite la huchiniștii de pe cheiurile Senei"**.

„Și ce dulce era, după atîta muncă, să iau „batoul" pe Sena, să ascult distrat strigarea stațiilor pînă la Pont de Sully, la Bastille, să pornesc pe cheiurile acum pustii, pe lîngă fete pentru mateloți, care-mi strecurau la ureche „joli garçon", și să mă înfund în strada vechiului Cardinal Lemoine, unde așteptа în apartamentul mobilat din hanii mei masa de sară și plăcerea inegalabilă a răsfoirii cărților pescuite abia în cursul dimineții". [7]

Cu descoperirea, mai tîrziu, a universităților din Berlin și Viena, cu prima călătorie, la numai optsprezece ani, în Italia vrăjită, de a cărei dragoste se va impregna pentru totdeauna sufletul său hărțuit, astfel continuă **„acea călătorie în timp și-n evenimente"**[8] pe care Iorga o intitula modest **O viață de om**, așa cum a fost, conceputa nu ca o exhibare de indiscreții ci, așa cum o mărturisea, ca o **„operă de defensivă"**, ținînd din dorința de a spulbera pentru posteritate legende interesante **„cu privire la puținul pe care l-am făcut și încă la mai puținul ce am fost eu"**. Că alegea, pentru acest nobil pro domo, instrumentul unei narațiuni înzestrate cu toate atributele epice, aceasta venea poate și dintr-o convingere intimă despre virtuțile artei, asupra cărora, într-una din ultimele prefețe scrise înainte de cumplitul său sfîrșit, epiloga astfel: **„aș fi voit să am mai mult talent poetic, pentru a fi mai aproape de adevăr"**.

★

Cu totul altul este tonul **Memoriilor** (jurnal inaugurat în 1917 și editat în șapte volume, pînă în 1938, urmat desigur de paginile ultimilor ani, poate cel mai semnificativi pentru cotitura sa în cadrele unei existențe fixate cu o peniță vitriolată, într-o tonalitate saint-simoniană și cu aceeași amară decepție a unei fidelități de curtean nerăsplătit sau batjocorit, trăind totuși cu amăgirea unor sentimente legitimiste în naivitatea cărora se amestecă nu o dată fulgerul prevestitor al eruntului sfîrșit. Dincolo de umilințele și amăgirile omului, dincolo și de erorile unei concepții orientate o vreme într-un sens contrar mersului istoriei, **Memoriile** reconstituie tabloul unei disoluții în mijlocul căreia învățatul istoric presimte adevărata sa funcție, aceea a unui Cato sau a unui Socrate predestinat morții. Pentru istoricul literar, **Memoriile** luminează și alte realități ale vieții artistice, cu relațiile, inveninate sau afectuoase dintre fostul mentor literar și scriitorii vremii, de la Slavici — pînă la tînărul Arghezi, și cu atitia cărora le consemnează aparițiile, evoluția sau stingerea, cu o voce cutremurată, sub aparența frazei eliptice de emoție.

★

Literatura își lua revanșa în paginile jurnalelor de călătorie, în Italia în primul rînd, al cărei amant statornic a fost, în Germania apoi, în Orient, în Olanda, în Spania și în Portugalia, în Franța — văzută mai mult cu ochiul istoricului curios de vestigii — și pînă în depărtatul continent american, vizitat în 1930. Peste tot, neguțătorul nău e curios să descopere omul, istoria lui, civilizația popoarelor, arta lor, ca expresii ale sufletului colectiv. În Statele Unite, ziarist scriu despre ei că e „omul ciudat care nu vrea să vadă mașinile, ci vrea să cunoască sufletele omenești". Zgîrie norii nu-l impresionează, marile uzine „care mănîncă atîta pădure, atîtea mărunțaie ale pămîntului, atîta viață de om" nu-l sperie, el caută „lumea învinșilor", pe indienii din rezervațiile cu tragedia mascată de un decor și o regie de operetă, pejsajul grandios al marilor canyoane, **„formidabile cladiri de stîncă"**, ajscările în plină dezvoltare, păstrînd ceva din pitorescul patriarhal al primilor coloniști, cu **„căsuțe răzlețe"** ca la Victorville, cu micii exploatări petroliere sau fermele presărate sub linia depărtată a munților albaștri:

„Încep arborii în floare și cîte un ogor verde. Un riu confuz își frînge apele dedesubt. Ce veche lăcomie spaniolă de aur o fi pomenind Oro Grande? De aici pînă la Bristow e, șubt dealuri, un teren de sămănături și de creștere a vitelor, învrîstat cu de o sută de ori atîta pustiu..." Cel ce sancționa într-o conferință viziunile americane ale lui Chateaubriand pune în descripția sa grija unei exactități ce nu poate totuși să evite transfigurarea romantică. Un amurg în Nevada dă peisajului ceva selenar, pădurile nesfîrșite capătă un aspect fioros, furtunile sînt grandioase, trunchiuri căzute și uscate par schelete de monștri marini pe un fund de ocean sorbit de milenii. Sufletul prozatorului vibrează la priveliștea largilor coaste sălbatice, la mugetul oceanului, la vestigii geologice și de cultură umană, el se simte mai bine decît la New York în „capitalele trecutului" (Gettysburg, Baltimore, Philadelphia, Trenton, Princeton, Boston și Harvard) sau în San Francisco și Los Angeles, **„capitalele grădinilor"**. Peisajul smulge acestui romantic, și în alte peregrinări, cele mai frumoase pagini. La Constantinopol, (pe urmele lui Bolintineanu sau Alecsandri) amintrile istorice, splendorile Sfintei Sofii, și ale altor celebre moschei, zgomotoasa Pera, vacarmul și murdăria, degradarea umană chiar, sînt estompate de căderea serii. Ca o scenă a vieții, tabloul se golește treptat, lăsînd gîndul liber să mediteze în fața nemărginitei mări:

„S-a făcut sară, și serile acestea ale Constantinopolei au o deosebită blîndețe. Soarele s-a ascuns, lăsînd o mare dungă portocalie în marginea dulcelui albastru deschis. Lumea s-a rărit pe străzi. Moscheile s-au închis la șase ceasuri. Pînă și podul cel mare, cu vesnicul lui furnicar, s-a golit mai cu totul; nu mai e nevoie de cei doi paznici care, la fiecare lature din fiecare capăt, stau cu mîna întinsă după cele zece parale, luînd de la unii și lăsînd să treacă pe vre-un biet călugăr creștin sau vre-un biet derviș ce fac semn că n-au cu ce plăti. S-au cărăhănit și cerșitorii, cu fesul înfășurat în turbane murdare de toate culorile, ologii ce-și arată bucățile de picior rotunzite, orbii cu pleoapele închise, buhoșii cei cu nasurile și buzele mîncate prin cari le răsar groaznic doi dinți dinainte. cocoșații, albicii, albi, cafenii, negri, înfățișînd în ce priveste cersitul habilonia neamurilor: s-au strămutat în alte părți vînzătorii de covrigi cu susan, de tot felul de turte, negustorii de porumb fiert și prăjit, cei de zaharicale turnate în formă de ramuri scrijelate. Dar pe margine, înhobotate strîns, s-au așezat cadîne, femei din vecinătate, care, cu spatele la trecători și cu fața la Mare, privesc pînă se întunecă cu totul". [9]

În aceeași cromatică delicată sînt descrise împrejurimile capitalei otomane, sub cernerea unei lumini argintii și-n reflexele apelor Bosforului, fulgerînd pe pietrele vechilor cimitire grecești și latine, aurind „tufe de lămîi cu frunza groasă", și pînă mărunți care „îmbăiază a rășină" coastele pietroase ale edenicei insule Prinkipo unde, feriți de ochii oamenilor, flăcăi și fete se iubesc **„ca în vremea vechilor lirici, naiv și nepăsător"**, în vreme ce **„peste șirul osea al ostroavelor minunate. Marea albastră, sărutată de soarele sălbatec pare a tremăta de o nebunie, de o uriașă bucurie..."** [10]

În Spania, **„cetatea gotică"** Toledo pare transcrierea sub cerul întunecat de marii nori amenințători, a unuia din peisajele lui El Greco. Cetățile maure, grădinile misterioase, sierele abrupte și sterpe, eleganța țărănci andaluze, nimic nu-i poate opri să coboare mai repede către țărmul mediteran (coasta atlantică nu-l reține), căci și aci sufletul său sudic e înrădăcinat de dărnicia culorilor și de grandoarea abruptă a viziunilor lui Salvator Rosa. Spre Grecia deci, **„sălașul zeilor"**, îl mînă vînturi favorabile, cutreierînd-o de la Corint la Argos, la Sparta sau Delfi **„unde ploaia cădea mucedă peste ofranda rechemată la lumină a tuturor cetăților supuse aceleași armonii a zeului clar"**, în Nord apoi, în **„banalul tîrg al Tebei"**, la gradusem cinci ore cu o trăsură pe o arșită mai mult decît nesuferită și ne-am oprit în Gvardeniță să ne răcorim puțin și să dau ceva celor doi oameni pe care îi veți vedea pe lista ce v-o alătur, căci le făgăduisem de rîndul trecut să nu-i uit de a mai trece prin sat. Abia apucasem să mîncăm, cînd ne pomenim cu doi jandarmi care, sub cuvînt că n-avem cu ce proba identitatea, ne-au declarat arestați. După cîte am înțeles din vorba lor, primiseră ordin confidențial privitor la o cucoană care umblă prin sate de împarte bani țăranilor și care cucoană, în realitate ar fi un ofițer străin deghizat!"

La această veste, intervenția lui Nicolae Iorga este prompță și fulgerătoare, pentru punerea în libertate a poetei. „Am protestat la Ministerul de Interne — scrie el Elenei Farago — împotriva sălbatecului. Aștept răspunsul, care nu poate fi negativ. Am avut o înfoire formală pentru dv. Dacă însă au găsi împotrivire, voiu declara că merg însumi, cu M. Săulescu, să vedem ce mi-or face..." (1907) Intervenția a fost însă luată în seamă și poeta pusă imediat în libertate.

Cu ani în urmă, cînd poeta suferindă și claustrată între perne nu încetează totuși de a scrie și a păstra legătura cu omul cu care luptase altădată, trimițînd revistei „Cuget clar", poeziile „Nu mai vine" și „O țărancă văduvă se tînguie brazdei", și de data aceasta Nicolae Iorga-omul manifestă aceeași prietenie. Știind-o suferindă și împovărată de nevoi materiale, într-o ultimă scrisoare adresată poetei, îi spune: „Vă rog a năstra atît de modesta recompensă a frumoaselor d-voastră bucăți." (1946)

În ultimele clipe ale vieții sale fapta i-a fost plăcută. S-a dăruit arzînd ca o văpaie la lumina cărții s-au încălzit oamenii și au găsit prețuire toți cei care au militat, dăruindu-se pentru fericirea oamenilor.

MIRCEA ZACIU

---

1. *Amintiri din Italia*, 1895. *Pe drumuri depărtate (Note de călătorie)* 1904; *Drumuri și orașe din România*, 1904; *Sate și mînăstiri din România*, 1904; *Prin Bulgaria la Constantinopol*, 1907; *Note de drum*, 1913; *Cinci conferințe despre Veneția*, 1914; *In Franța*, 1921; *Cîteva zile prin Spania*, 1927; *Țări scandinave*, 1929; *privelisti elvețiene*, 1930; *America...* 1930; *Vederi din Grecia de azi*, 1931; *Memorii I—VII (1931—1939)*; *O viață de om, așa cum a fost*, I—III, 1934; *Primele mele drumuri italiene*, 1938; *Instantanee venețiene*, în *R.F.R.*, 1938.
2. *O viață de om*, I, p. 253.
3. *Ibid.*, II, p. 153.
4. *Arta prozatorilor români*.
5. *T. Arghezi*, *„Literatura nouă"*, în *Cugetul românesc I (1922), nr. 4*.
6. *O viață de om...* I, p. 143.
7. *Ibid*, p. 222.
8. *Primele mele drumuri italiene*, 1936, p. 3.
9. Perpessicius, *Mențiuni critice*, IV, 1938, p. 234.
10. *America...*, 1930, p. 131.
11. *Prin Bulgaria la Constantinopol*, 1907, p. 183—184.
12. *Ibid.*, p. 282.
13. *Amintiri din Italia*, Prefața, p. III.
14. *Cinci conferințe despre Veneția*, 1914, p. 7—8.

Casa memorială „Nicolae Iorga" de la Vălenii de Munte

nicolae iorga și craiova

Cînd se vorbește despre Nicolae Iorga și Craiova, toate gîndurile se îndreaptă spre legăturile pe care ideologul sămănătorist le-a avut cu revista **„Ramuri"** din Cetatea Banilor.

Gruparea literară din jurul acestei reviste, izvorîtă din entuziasmul unor tineri, aștepta cuvîntul lui Nicolae Iorga din coloanele **„Sămănătorului"** care trebuia să însemne consacrarea sau nimicirea acțiunii pornite cu atîta elan de ei.

Într-adevăr, în epoca în care mișcarea semănătoristă atinsese punctul ei culminant, iar la București apărea **„Viața nouă"** a lui Ovid Densusianu și la Galați **„Curentul nou"** al lui H. Sanielevici, magia cuvîntului marelui cărturar, a cărui putere mobilizatoare sfărîma obstacole și crea un front comun, are o influență hotărîtoare asupra tinerilor de la **„Ramurile"** craiovene. Cînd în **„Sămănătorul"** apărea vreo notiță **„revista trecea din mînă în mînă și fiecare cuvînt despre „Ramuri" — scria directorul ei — era cercetat, adîncit și comentat în ardoarea unei discuții, pe care le domina bucuria zgomotoasă a prietenului nostru Vulcovici"**.

Din momentul acela, legăturile dintre grupul craiovean al **„Ramurilor"** și Nicolae Iorga deveniră din ce în ce mai strînse și ele durară, cu mici întreruperi, pînă la moartea profesorului. Din acest contact intelectual cu animatorul culturai al vremii, tinerii din jurul revistei **„Ramuri"** nu au avut, firește, decît de cîștigat, iar revista deveni, încă din al doilea an al apariției ei, **„o nouă și serioasă prelungire a curentului sămănătorist"**.

Dar numele lui Nicolae Iorga se mai leagă de Craiova și prin studii, conferințe și articole, prin publicarea de documente privitoare la viața Olteniei (școala și slujitorii ei, comerțul, meșteșugurile, orașele oltene, ridicarea spirituală etc.), care îl situează printre animatorii vieții culturale oltene.

Strînse legături de prietenie și viață scriitoricească are Nicolae Iorga și cu poeta Elena Farago din Craiova, al cărei volum de poezii, publicat la **„Luceafărul"**, este salutat de el îndată după apariție printr-un articol elogios apărut în fruntea revistei **„Sămănătorul"**. Prestigiul literar de care se bucură poeta în ochii profesorului se resfrînge și asupra revistei **„Ramuri"**, din cercul căreia făcea și ea parte. Încă din perioada cînd publică primul ei volum și mai ales după apariția articolului elogios al profesorului, privitor la poezia ei, legături mai strînse se stabilesc între Nicolae Iorga și Elena Farago, care locuia pe atunci la Brăila. Dorind să traducă **„Sărbătoarea din Solhang"**, Elena Farago se adresează lui Nicolae Iorga, cerîndu-i unele lămuriri în legătură cu aceasta. Gata oricînd să sprijine inițiativele meritorii, în spirit științific, profesorul scrie poetei: „Stimată doamnă, vreau să verific întîi textul norvegian pe care-l voiu comanda" (1906). Și imediat ce se găsește în posesia volumului, intervine: „Stimată doamnă, originalul norvegian al „Sărbătoris din Solhang", „Gildet pa Solhang", e altfel. Așa fiind, vă sfătuiesc a nu tipări traducerea care ar trebui cu totul refăcută", lucru pe care poeta l-a și făcut, traducerea acestei cărți rămînînd pînă astăzi în manuscris.

În 1907 la îndemnul profesorului, însuflețită și de elanurile ei umanitare, înfruntînd pericolul, poeta cutreieră satele oltenești împărțind ajutoarele bănești pe care Nicolae Iorga le trimite de la centru și relatează profesorului grozăviile înăbușirii răscoalelor: „La cei mai mulți nu le-a rămas nimic, nimic decît doar doi, trei pari, jumătate tăciune, pe care l-au pus cruce în bătătura și asupra lor și-au zidit din pale și cîrpe un fel de colețe în care stau îngrămădiți cu femei și copii. Și era ieri, domnule Iorga, o vreme rea și bătea vîntul așa de tare, că le zbura paiele care le era „adăpostul"...

Răspunzînd generozității și curajului Elenei Farago, Nicolae Iorga se grăbește să-i mulțumească pentru tot ceea ce a făcut, scrîndu-i: „Mult stimată doamnă, n-am cuvinte să vă mulțumesc pentru ce ați făcut. Sînteți dintre acei puțini scriitori care au sufletul talentului lor", și o asigură, în același timp, că va primi în curînd alte sume pe care cu aceeași „bunătate" să le distribuie țăranilor năpăstuiți. „Încă 500, poate chiar 700 de lei vi se trimet în cîteva zile — menționează el în aceeași scrisoare.

În bunătatea dv.-a veți avea puterea pentru ca să ajutați alt rînd de nenorociți".

Situația din satele oltenești și peripețiile prin care trece poeta sînt atît de dramatice, încît Nicolae Iorga o roagă să ia și însemnări pentru a le putea publica în „Neamul Românesc": „...V-aș ruga să vă luați însemnări — menționează el în post-scriptum-ul scrisorii — și după ce se vor mîntui călătoriile dv., să-mi redactați impresiile ce ați primit și comentariile ce ați făcut, pentru a le da în „Neamul Românesc". Aceste impresii și comentarii cerute nu au fost însă publicate niciodată în ziarul profesorului, în schimb Elena Farago publică poezia „Doina", una din primele poezii închinate răscoalelor țărănești din 1907, scrisă înaintea poeziei „1907" a lui Al. Vlahuță, apărută în ziarul „Neamul Românesc", fapt pentru care cotidianul este confiscat de autorități.

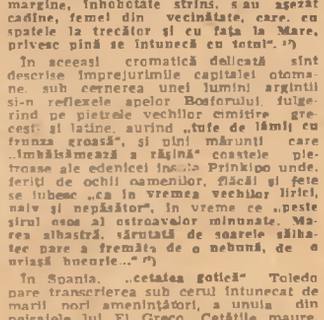

Capitel la Casa memorială „N. Iorga"

În acțiunea întreprinsă de Elena Farago la îndemnul lui Nicolae Iorga, cutreierînd satele oltenești, poeta este arestată la Gvardeniță. Iată cum relatează ea această întîmplare: „...De la Strehaia, pînă unde am fost cu trenul, făcînd o incursiune în satele din munți, am fost arestată de jandarmi, care m-au dus la primărie, unde am fost ținută vreo trei ceasuri, pînă ce a venit ordinul de eliberare. Ajunsă la Craiova, m-am dus la Iorga, care mi-a spus: «Ați văzut ce ați pățit? Ați fost arestată, ați fost ținută în primărie, ați fost amenințată cu moartea, ați fost în pericol de viață, ați fost în pericol de a fi violată, ați fost în pericol de a fi omorîtă, ați fost în pericol de a fi arsă de vie, ați fost în pericol de a fi mîncată de cîini, ați fost în pericol de a fi mîncată de lupi, ați fost în pericol de a fi mîncată de urși, ați fost în pericol de a fi mîncată de șerpi, ați fost în pericol de a fi mîncată de broaște țestoase, ați fost în pericol de a fi mîncată de crocodili, ați fost în pericol de a fi mîncată de hipopotami, ați fost în pericol de a fi mîncată de rinoceri, ați fost în pericol de a fi mîncată de elefanți, ați fost în pericol de a fi mîncată de girafe, ați fost în pericol de a fi mîncată de zebre, ați fost în pericol de a fi mîncată de antilope, ați fost în pericol de a fi mîncată de gazele, ați fost în pericol de a fi mîncată de bivoli, ați fost în pericol de a fi mîncată de vaci, ați fost în pericol de a fi mîncată de oi, ați fost în pericol de a fi mîncată de capre, ați fost în pericol de a fi mîncată de porci, ați fost în pericol de a fi mîncată de cai, ați fost în pericol de a fi mîncată de măgari, ați fost în pericol de a fi mîncată de catîri, ați fost în pericol de a fi mîncată de cămile, ați fost în pericol de a fi mîncată de dromedari, ați fost în pericol de a fi mîncată de lame, ați fost în pericol de a fi mîncată de alpaci, ați fost în pericol de a fi mîncată de vicuni, ați fost în pericol de a fi mîncată de guanaci, ați fost în pericol de a fi mîncată de tapiri

A·R·T·E

plastică
teatru
film

civilizația ochiului

miron radu paraschivescu

paul gherasim

Expoziția lui Paul Gherasim, sala de pe Calea Victoriei — dovedește că tînărul pictor a lucrat în tăcere, și-a încercat puterile și s-a întrebat asupra artei lui, înainte de a se decide. Cel puțin despre acest studiu și despre această tăcere cumpănită mărturisește expoziția.

De fapt, la Paul Gherasim nici nu se poate vorbi de o ieșire din figurativ, ci mai degrabă de o extindere a expresionismului pînă la limitele non-figurativului. Meritul principal al acestui pictor stă în lirismul pe care-l face să străbată din pînzele sale, în decantarea culorii și a nuanțelor, preocupare ce-o lasă pe ultimul plan, pe aceia a reproducerii imaginilor așa cum se află în natură. Dar despre asta, îmi iau îngăduința să revin.

Știu că e din Suceava, ceea ce explică într-o bună măsură sentimentul, specific bucovinenilor și moldovenilor în general, pentru istorism, înclinarea lor de-a evoca trecutul închis în cetăți și ruine, de-a face pietrele să vorbească, locul în care pictura lui Paul Gherasim excelează. Ea cîntă și metamorfozează; mai ieri, modelele sau mai bine zis pretextele inspirației clădiri și ziduri vechi, porți cu frunze, grădini, peisaje marine : apoi, impresia pe care aceste date ale unei realități obiective i-au comunicat o mărește pe care pictorul nu o traversează o re-găsește în funcție de datarea de expresie a eului său. De aici rezultă arta personală a acestui pictor, din felul cum el a știut să redacă datele realității în care ne este dat succesiv pictorul.

Așa spune că arta lui Paul Gherasim este una de chintesențe plastice pe care pictura sa le evocă atît de fericit stîrnindu-le din somnul lor în ruine, pietre, arbori și ape ; dar evocarea aceasta pictorul nu o face recurgînd la mijloace străine picturii ci, dimpotrivă, căutîndu-le pe cele mai picturale, pe cele mai apte, mai redactibile la limbajul culorii, și muncter, ai sugestiei materiale pe care-o poate da pictura însăși, vopseaua, în combinațiile ei pe paletă. În felul acesta, formele deduse din realitate s-au stilizat și s-au re-adunat într-o arhitectonică care le-a făcut să strălucească așa cum știm.

Ca orice artă de esență, Paul Gherasim a urmărit pretul nuanțelor ; și totul în expoziția sa, lasă din plin această impresie unei lucrări în neîntrerupta de-venire, ca aceia pe care-o lasă norii cînd se mișcă foarte lent sau ca imaginile dintr-un vis.

Astfel pictura lui Paul Gherasim dovedește că avem de-a face cu un artist pe deplin stăpîn pe mijloacele sale și care încearcă și reușește să spună cît mai mult din poezia ascunsă a lucrurilor, un pictor care privește nu numai cu ochii dar și cu gîndul, reușind astfel să facă vizibil, invizibilul din lucruri, cum spunea cineva.

Un cuvînt de mulțumire i se cuvine și prezentatorului expoziției, Radu Petrescu, semnatarul catalogului, care a scris cu pătrundere și dragoste despre arta lui Paul Gherasim. Asemenea prezentări se întîlnesc destul de rar, iar înțelegerea dovedită de data asta mi se pare cu totul excepțională.

GABRIEL CONSTANTINESCU — PEISAJ

ATELIER '65

simplitate și sens

Cu un an în urmă, „Luceafărul" inaugura rubrica „Atelier". În cadrul ei, tineri artiști plastici au împărtășit din gîndurile, din frămîntările care însuflețesc viața diurnă a laboratoarelor de creație unde reporterii i-a aflat.

Față în față cu calendarul, culoarea, limpezimea spiritul care le animă, află mai totdeauna punți durabile între experiența de ieri și actualitatea artistică de mîine. În atelierul tinărului pictor Vasile Celmare, timpul s-a stratificat în arcuri, în desene și schițe, în pînze și cartoane. Toate mărturisesc o febrilă nemulțumire de sine, o evoluție în adîncime, omul spectacolului. E, în pictura sa, o căldură omenească, o solidaritate intimă — a tuturor, a tratării, a mesajului — cu semenii săi pe neobservate într-un climat aerat, de limpezire limpede. Emoția se degajă liberă artistul și ezitări, în simboluri lipsite de ezoterism, în structuri și nuanțe apropiate — ei nea — lutului ars. Nimic nu e strigăt. Subiectul trăiește ca o tulburătoare solicitare. „Pașnic ca Brezoa", „Portret de femeie", „Fluier în vremea lui" aduc deopotrivă — la cîmpia subiectelor frecvent tratate — o undă vigoroasă de prospețime, o modulare a imaginei după legi de armonie și echilibru în care atitudinile au fost interzise cu mînă sigură, pentru ca lumina, culoarea și formele să se armonice nealterate.

Atelierul lui Vasile Celmare e [illegible] de tehnă așteptării. Anul 1966 îi va aduce o expoziție personală de pictură și grafică. Lunile petrecute la Țigănești și Brezoa, ca și cizelarea diurnă (grafica de șevalet și ilustrația de carte l-au adus în 1965 o medalie de argint la Leipzig), colocviile neîntrerupte cu studenții săi — sînt repere ale unui timp rodnic, în care problemele teoretice au cristalizat și dezbat cu seriozitate, exigență. Cunoștințele sale sînt că un adagio necesar, existent deja în rchestrația lucrărilor, dar limpezit și mai mult, nonă, prin însuși cuvîntul pictorului :

*— Pentru acel artist care are o gîndire, o concepție structurată pe problemele timpului său, legătura cu contemporaneitatea nu se va manifesta niciînd mecanic — mai mult sau lucrarea. În atelierul lui gînești în permanență acel ceva care vorbește despre spiritul epocii, despre aprofundarea progresi înțelegeri asupra momentelor istoriei. Fără un spor de semnificație sau de frumusețe, totul de tine însuți fără o interpretare a ta, o [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]